

JAK PRACOWAĆ Z SZEŚCIOLATKIEM

Bydgoszcz 2013

Recenzent merytoryczny:
dr hab. Krystyna Żuchelkowska prof. UKW

Recenzent językowy:
Danuta Potręć

ZESPÓŁ REDAKCYJNY:

Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy:

*Małgorzata Cieszyńska
Anna Łukaszewska
Jadwiga Sikorska
Barbara Szczepkowska*

Kujawsko – Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy:

*Krystyna Karpińska
Grażyna Szczepańczyk*

Kujawsko – Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Toruniu:

Marzenna Wierzbicka

Kujawsko – Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku:

*Irena Kaczmarowska
Izabela Kaszubska-Tomaszewska*

CKU Ośrodek Doskonalenia i Doradztwa Zawodowego Nauczycieli w Grudziądzu:

*Justyna Łuczak
Beata Podlewska*

CKU Toruński Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli w Toruniu:

*Iwona Fechner-Sędzicka
Małgorzata Koc*

Projekt graficzny okładki:

Krystyna Karpińska

Skład komputerowy:

Irena Kaczmarowska

Druk:

Wydawnictwo TEKST Sp. z o.o., 83-307 Bydgoszcz, ul. Kossaka 72, tel./fax 52 348 62 50

Nakład: 1000

ISBN 978-83-7208-235-0

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

SPIS TREŚCI

Szanowni Państwo	5
I. Edukacja sześciolatka – wybór czy konieczność	6
II. Właściwości rozwojowe sześciolatka i siedmiolatka	8
III. Sześciolatek w przedszkolu i w szkole	
A. Przyjazna przestrzeń edukacyjna. Jak ją rozumieć?	11
B. Metody i formy pracy z sześciolatkiem	14
C. Edukacja równych szans. Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych.....	23
D. Dokumentacja nauczyciela sześciolatka	27
IV. Przykłady dobrych praktyk	
• Metoda zadaniowa w pracy z grupą dzieci	31
• Rozmowa z dziećmi połączona z działaniem pt. „Dlaczego zdrowie rośnie w ogrodzie?”	33
• Propozycje ćwiczeń z wykorzystaniem tablicy interaktywnej	35
• Zanim zacznę pisać	40
• Projektowanie i wykorzystanie pomocy dydaktycznych w pracy z dziećmi 6-letnimi	45
• Spotkanie z rodzicami pierwszoklasistów	51
V. Mam 6 lat i co dalej?	55
Zakończenie	58
Bibliografia	60

SZANOWNI PAŃSTWO

Przekazuję Państwu publikację pt. „Jak pracować z sześciolatkiem”. Jest to kolejne przedsięwzięcie Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, Kujawsko-Pomorskich Centrów Edukacji Nauczycieli oraz Ośrodków Doskonalenia Nauczycieli województwa kujawsko-pomorskiego. Inspiracją do napisania tej publikacji były zmiany w prawie oświatowym, kierunki realizacji polityki oświatowej państwa oraz poszukiwanie sposobów wspomagania rozwoju dziecka sześciolatniego.

2 marca 2012 r. weszła w życie ustawa, z dnia 27 stycznia 2012 roku, zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Obowiązek szkolny dla sześciolatków przesunięty został na 1 września 2014 roku, a w latach szkolnych 2012/2013 i 2013/2014, na wniosek rodziców, naukę w I klasie szkoły podstawowej może rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 6 lat. Oznacza to, że dziecko sześciolatnie, które w okresie przejściowym nie rozpocznie spełniania obowiązku szkolnego, kontynuuje przygotowanie przedszkolne, a zadaniem własnym gminy jest zapewnienie do tego warunków.

Nauczyciel, zarówno w szkole, w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego, tworzy warunki do realizacji podstawy programowej właściwej dla danego etapu edukacyjnego. Zadaniem nauczycieli jest takie zorganizowanie procesu wychowawczo-dydaktycznego, który będzie rozwijał wiedzę i umiejętności dziecka, uwzględniając jego potrzeby rozwojowe.

Aby ułatwić realizację tego zadania, proponuję Państwu publikację, opracowaną przez nauczycieli praktyków, a stworzoną na podstawie doświadczeń, obserwacji funkcjonowania sześciolatków w przedszkolu i szkole. W trosce o dobre przygotowanie ich do dalszej edukacji autorzy dzielą się swoim doświadczeniem w tym zakresie. Publikacja przeznaczona jest dla dyrektorów, nauczycieli szkół, przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego oraz rodziców i przedstawicieli organów prowadzących.

Mam nadzieję, że zaproponowane rozwiązania metodyczne i organizacyjne, zawarte w publikacji, będą inspiracją do pracy nauczycieli i dalszego poszukiwania efektywnych sposobów wspomagania rozwoju dzieci sześciolatków.

Kujawsko-Pomorski
Kurator Oświaty

I. EDUKACJA SZEŚCIOLATKA – WYBÓR CZY KONIECZNOŚĆ

Anna Łukaszewska

Miejsce sześciolatka w edukacji znajduje umocowanie prawne w ustawie o systemie oświaty. Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku 3-6 lat. Od 1 września 2009 r. w wyniku reformy oświaty sześciolatek ma prawo do nauki szkolnej. Oznacza to, że dziecko sześciolatnie może stać się uczniem, jeśli tak zdecydują jego rodzice/prawni opiekunowie. Zaznaczyć należy, że od 1 września 2014 r. wszystkie sześciolatki rozpoczną realizację obowiązku szkolnego. Upowszechnienie wychowania przedszkolnego i obniżenie obowiązku wieku szkolnego to priorytety w polityce oświatowej państwa. Inicjowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej liczne przedsięwzięcia podkreślają rangę i znaczenie wczesnej edukacji w rozwoju człowieka. Na uwagę zasługuje Forum Rodziców powołane przez Ministra Edukacji Narodowej, konkurs „Mam 6 lat” dla rad rodziców przedszkoli, szkół podstawowych oraz uczniów rozpoczynających naukę jako sześciolatek, liczne materiały promocyjne. Trwająca reforma systemu oświaty gwarantuje łagodne przejście dziecka z przedszkola do szkoły podstawowej. Świadczą o tym założenia reformy oraz szczegółowe zapisy prawa oświatowego, w tym rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej. Po raz pierwszy zobowiązano nauczycieli do znajomości podstawy programowej wychowania przedszkolnego i I etapu edukacji szkolnej. Podstawa programowa w jasny i zrozumiały sposób, w formie języka wymagań określa umiejętności do opanowania, dzięki czemu dzieci będą przygotowane do podjęcia nauki w szkole. Równie istotne znaczenie ma prowadzona przez nauczycieli przedszkoli obserwacja pedagogiczna, która umożliwi dostosowanie form i metod pracy do możliwości rozwojowych wychowanków, a tym samym warunkuje proces indywidualizacji pracy z dzieckiem. Nauczyciele przedszkoli dokonują diagnozy przedszkolnej, pomocnej między innymi rodzicom w podjęciu decyzji o zapisaniu dziecka do szkoły.

W edukacji wczesnoszkolnej następuje nauka czytania i pisania a metodyka pracy z uczniami podobna jest do tej, która obowiązuje w wychowaniu przedszkolnym, przy czym należy nadmienić, że wśród założeń zmian jest ograniczenie nauczania podręcznikowego. Ustawodawca wskazał także optymalne warunki lokalowo-bazowe: sale z wydzieloną częścią relaksacyjną i dydaktyczną, należycie funkcjonująca opieka świetlicowa. Szczególne miejsce w systemie oświaty zajmują rodzice, ich prawa i obowiązki oraz ich wpływ na edukację własnych dzieci.

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat, po transformacji ustrojowej polska szkoła przeszła wiele zmian, od strukturalnej, organizacyjnej, finansowej po programową. Polska szkoła jest nowoczesną placówką, przyjazną i otwartą na propozycje rodziców, nauczycieli, partnerów szkoły, jak i samych uczniów. Do jej zalet należą: wysoko wykwalifikowana kadra pedagogiczna, organizacja pomocy psychologiczno-

pedagogicznej, współpraca ze środowiskiem, nowa podstawa programowa dostosowana do możliwości sześciolatków, zajęcia opiekuńcze, zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów zdolnych oraz uczniów mających trudności w nauce.

Obecna w nadzorze pedagogicznym idea demokratyczna podkreśla charakter szkoły, jej autonomię i współpracę ze środowiskiem lokalnym. Dzięki programom rządowym „Radosna szkoła” i „Cyfrowa szkoła” zwiększa się atrakcyjność bazy szkół podstawowych a tym samym warunki nauczania i wychowania. Celami programu „Cyfrowa szkoła” są rozwijanie kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w procesie edukacyjnym oraz wspieranie zmiany modelu nauczania w kierunku rozwijania kreatywności, umiejętności kooperacji oraz krytycznego myślenia, w tym wyszukiwania, oceny i twórczego wykorzystywania dostępnych źródeł wiedzy. Proces cyfryzacji jest obecny we wszystkich działach gospodarki a więc staje się koniecznością także w obszarze edukacji. Dzięki pilotażowemu programowi realizowanemu w roku szkolnym 2012/2013 dwadzieścia pięć szkół podstawowych w województwie kujawsko-pomorskim zostało wyposażonych w nowoczesne technologie i sprzęt, m.in.: laptopy, notebooki, tablice interaktywne. W efekcie wdrażania rządowego programu „Radosna szkoła” wyposażono prawie 84% szkół podstawowych naszego regionu w pomoce dydaktyczne oraz zorganizowano lub zmodernizowano place zabaw w około 11% uprawnionych placówkach.

Edukacja najmłodszych dzieci w województwie kujawsko-pomorskim uzyskuje bardzo dobre opinie rodziców, podejmowane są ciekawe inicjatywy przez szkoły i gminy, co potwierdzają wyniki zewnętrznego nadzoru pedagogicznego. Odpowiadając na pytanie czy sześciolatek powinien uczęszczać do przedszkola czy szkoły, stwierdzić należy, że obecnie może być i w przedszkolu i w szkole w zależności od decyzji rodziców, która powinna wynikać z oceny gotowości dziecka do szkoły. Od 1 września 2014 r. obecność sześciolatków w szkole będzie już koniecznością. W nowej sytuacji priorytetem, główną troską rodziców i nauczycieli staje się zapewnienie dzieciom odpowiednich warunków szkolnych. Organizując proces edukacji dla najmłodszych jej odbiorców, pamiętajmy, że współczesna szkoła jest odmieniona. Minęło sporo czasu od kałamarza do tablicy interaktywnej. Zmieniły się możliwości bazowe, ale przede wszystkim ludzie: rodzice z decydującym udziałem w życiu szkoły, kadra pedagogiczna z nowymi umiejętnościami, kadra zarządzająca oraz same dzieci, które urodziły się w epoce nowoczesnych technologii i narzędzi. Przyjmijmy nowe wyzwania współczesności, nie rezygnując z koniecznej w edukacji tradycji.

II. WŁAŚCIWOŚCI ROZWOJOWE SZEŚCIOLATKA I SIEDMIOLATKA

Krystyna Karpńska

W klasie pierwszej szkoły podstawowej mogą spotkać się uczniowie sześcioletni i siedmiolenni. Koniecznością staje się znajomość prawidłowości rozwojowych dzieci w przedziale wiekowym 6-7 lat, aby wspierać ich w drodze do sukcesu.

PRAWIDŁOWOŚCI ROZWOJOWE DZIECKA SZEŚCIOLETNIEGO I SIEDMIOLETNIEGO¹

6 LATEK		7 LATEK
<ul style="list-style-type: none"> - nietrwała - przerywana - mimowolna - skoncentrowana na atrakcyjnych silnych bodźcach 	UWAGA	<ul style="list-style-type: none"> - wyższy stopień uwagi dowolnej - skoncentrowana - skupiona
<ul style="list-style-type: none"> - sympraktyczne - konkretno-obrazowe o charakterze magicznym - pojawiają się definicje 	MYŚLENIE	<ul style="list-style-type: none"> - mniej zależne od bezpośredniej sytuacji - poglądowo-obrazowe oparte na wyobrażeniu - ujawnia się myślenie słowno-logiczne
<ul style="list-style-type: none"> - potoczna - zależna i niezależna - częste występowanie rzeczowników i czasowników 	MOWA	<ul style="list-style-type: none"> - pojawia się mowa pisana - występują prawie wszystkie fonemy - pojawia się analiza dźwięków mowy
<ul style="list-style-type: none"> - niezamierzona, mechaniczna - obrazowa i konkretna - słaba umiejętność kierowania procesami zapamiętywania i przypominania - mały zakres, trwałość i pojemność pamięci 	PAMIĘĆ	<ul style="list-style-type: none"> - obrazowa i konkretna - rozwija się pamięć logiczna - zwiększają się procesy zapamiętywania i przypominania - zwiększa się zakres, trwałość i pojemność pamięci - zapamiętywanie wielu konkretnych, rzeczowych szczegółów

¹ A. Brzezińska / red. /, *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa.*, Gdańsk 2005, s. 26-30, s. 33-36.

<ul style="list-style-type: none"> - odtwórcza, silnie związana z doświadczeniem dziecka - bogata, przejawiająca się w łatwości i szybkości tworzenia wyobrażeń wytwórczych - mimowolna, której cechą charakterystyczną jest swobodny bieg wydarzeń - marzenia nierealne 	WYOBRAŹNIA	<ul style="list-style-type: none"> - odtwórcza i twórcza - kierowana, powstająca pod wpływem określonych bodźców - dowolna, powstająca pod wpływem świadomego zamiaru i wysiłku woli - marzenia realne
<ul style="list-style-type: none"> - wrażliwość poszczególnych analizatorów na bodźce zewnętrzne i wewnętrzne - synkretyzm i silne związanie spostrzeżeń z działaniem 	WRAŻENIA SPOSTRZEŻENIA	<ul style="list-style-type: none"> - rozwija się spostrzeganie przedmiotowe - spostrzeżenia są ukierunkowane i celowe - rozwija się dokładność spostrzeżeń
<ul style="list-style-type: none"> - brak kontroli maskowania i tłumienia uczuć - ekspresyjność - impulsywność - siła i gwałtowność reakcji - labilność emocjonalna i uczuciowa 	EMOCJE	<ul style="list-style-type: none"> - emocje i uczucia kontrolowane - trwalsze przejawy i formy reakcji emocjonalnych
<ul style="list-style-type: none"> - różnorodność kontaktów w przedszkolu i domu - konflikty pozytywne i negatywne - odwzorowywanie w zabawie stosunków międzyludzkich - przyswajanie norm postępowania społecznego 	ROZWÓJ SPOŁECZNY	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój społeczny kształtuje się przez: <ul style="list-style-type: none"> • atmosferę • postawy i przekonania domu rodzinnego • oddziaływanie nauczycieli • obcowanie z rówieśnikami
<p>zabawa – nauka – praca</p> <ul style="list-style-type: none"> - zabawa podstawową formą aktywności - zabawa samodzielna i zbiorowa twórcza, czynnościowa - zabawa tematyczna, kształcąca - kształtują się nawyki pracy społecznej 	AKTYWNOŚĆ: ZABAWA NAUKA PRACA	<p>zabawa</p> <ul style="list-style-type: none"> - traci charakter dominujący - pojawiają się zasady <p>nauka</p> <ul style="list-style-type: none"> - główny obowiązek - aktywność umysłowa <p>praca</p> <ul style="list-style-type: none"> - nauka i pomoc rodzicom - nabiera znaczenia społecznego przez konieczność

W tym okresie u dzieci pojawia się **skok rozwojowy**. Uaktywnia się układ hormonalny, który powoduje, że w krótkim czasie dokonuje się wiele zmian rozwojowych w różnych układach. W układzie **kostnym** następuje szybki przyrost kości długich i zmiana ich grubości, pierwszy etap kostnienia nadgarstka, następuje zmiana

proporcji ciała. W układzie **mięśniowym** grupy mięśni dopasowują się do długości kości, co powoduje wzrost siły mięśni i odporność na zmęczenie. U dzieci w tym okresie występuje tak zwany **głód ruchu**, wywołany naturalną potrzebą ćwiczenia mięśni, kośćca, serca, płuc. Dlatego trzeba tę potrzebę zaspokoić poprzez połączenie naturalnego ruchu z zabawą, gdyż jest to jeden z ważnych warunków rozwoju psychoruchowego dziecka. W układzie **nerwowym** dojrzewają części receptoryczne narządów zmysłowych: polepsza się ostrość wzroku, słuchu, dotyku itp. Dziecko lepiej odbiera bodźce z otoczenia. Dojrzewają struktury kory mózgowej odpowiadające za: spostrzeganie wzrokowe, słuchowe itp., za myślenie ogólne i matematyczne. Dojrzewają struktury mózgowe odpowiedzialne za kontrolę ekspresji emocji, za poziom uwagi i pamięci. Ponadto dojrzewają nerwy czuciowe i ruchowe – szybciej i lepiej przewodzone są impulsy nerwowe, wzrasta koordynacja ruchów i integracja zmysłowo-ruchowa.

Dojrzewają wszystkie układy wewnętrzne – wzrasta odporność na choroby, poprawia się oddychanie, krążenie, trawienie, poprawia się zdolność do odroczenia zaspokajania potrzeb biologicznych itp.²

Niezwykle istotna jest wiedza na temat etapu rozwojowego, na którym znajduje się dziecko, pojawiające się w klasie pierwszej szkoły podstawowej. W jednej grupie spotkać się mogą dzieci przed skokiem rozwojowym, będące w jego trakcie oraz te, które skok rozwojowy będą miały już za sobą. W oparciu o dobrą diagnozę nauczyciel planuje aktywność ucznia, dostosowuje metody pracy oraz tworzy przyjazną przestrzeń edukacyjną.

² A. Brzezińska / red. /, *Psychologiczne portrety człowieka...* op.cit.

III. SZEŚCIOLATEK W PRZEDSZKOLU I W SZKOLE

A. Przyjazna przestrzeń edukacyjna. Jak ją rozumieć?

Małgorzata Koc

Każdy z nas posiada własną definicję przestrzeni edukacyjnej. W potocznym ujęciu jest zwykle rozumiana jako miejsce, w którym dokonuje się proces uczenia. Takim miejscem może być klasa w szkole, sala gimnastyczna, sala przedszkolna, ogród, łąka, strych lub piwnica. Mówimy, więc o różnych formach przestrzeni edukacyjnej, nie zapominając także o przestrzeni, jaką jest wyobraźnia człowieka. Możemy powiedzieć, że przestrzeń edukacyjna jest to zarówno materialna część otoczenia, jak i mentalna.

Przedszkole i szkoła są miejscami, w których dziecko zaczyna poznawać świat w sposób bardziej uporządkowany, zaplanowany i systematyczny, a jego rozwój jest we właściwy sposób stymulowany. Jest to też czas i miejsce na podejmowanie wobec dziecka różnego typu działań profilaktycznych, mających zapobiegać pojawieniu się potencjalnych zagrożeń i nieprawidłowości. Na jakość warunków edukacyjnych wpływa właściwe zagospodarowanie przestrzeni. Dobre wyposażenie wnętrza i zagospodarowanie ogrodu, placu zabaw to takie, które pozwala dziecku na zaspokajanie podstawowych potrzeb rozwojowych. Aranżacja przestrzeni jest bardzo ważnym elementem składowym warsztatu pracy nauczyciela, gdyż warunkuje:

- zdrowy rozwój dzieci,
- pomyślną adaptację kilkulatek do nowych warunków,
- jakość kontaktów społecznych,
- budowanie atmosfery życzliwości,
- możliwość uczenia się rozumienia otaczającego świata,
- samodzielne działania dziecka, budujące jego wiedzę i umiejętności.

W każdej przedszkolnej i szkolnej sali zajęć odnajdujemy wydzielone odpowiednio strefy:

- strefa pracy przy stolikach,
- strefa zabaw swobodnych na dywanie,
- strefa zabaw w kąciakach zainteresowań,
- strefa odpoczynku i relaksacji,
- strefa pracy z książką, biblioteczka,
- strefa przechowywania zabawek.

Efektywna przestrzeń edukacyjna, to także:

- zapewnienie miejsca do relaksacji i wypoczynku,
- umożliwienie swobodnego dostępu do różnorodnych materiałów plastycznych, przyrodniczych, kącików tematycznych,
- stworzenie miejsca do swobodnej aktywności dzieci, sprzyjającej współdziałaniu w zespole,
- zapewnienie przestrzeni do realizacji dynamicznych zabaw ruchowych i konstrukcyjnych,
- wyposażenie sali w ruchome elementy umożliwiające dzieciom wszelkie grodzienia się (parawany, płotki, materiały zwieszające się z sufitu itp.), dzieci mają potrzebę gniazdowania.

Dlaczego tak?

Zabawa jest czynnikiem stymulującym rozwój dyspozycji twórczych dziecka, a także rozszerza jego zakres orientacji w różnych obszarach świata przyrody, przedmiotów i ludzi. Dlatego ważne jest podtrzymywanie naturalnych zabaw dziecka oraz dostarczanie okazji do działania w sytuacjach fikcyjnych, pozorowanych i na zastępnikach.

Tym, co zachęca dzieci do działania, inspiruje do zabawy są zorganizowane w sali zajęć ciekawe, bogate kąciki zainteresowań, pełniące funkcje swoistych warszta-cików, miejsc, w których dzieci mogą doświadczać, badać i odkrywać. Jest to zarazem doskonały środek dydaktyczny, przy pomocy którego można indywidualnie wspierać i rozwijać każde dziecko w grupie.

W standardowy wystrój sal wpisały się stałe już kąciki: gospodarstwa domowe, teatralny, muzyczny, książki, konstrukcyjno-budowlany, samochodów, odpoczynku i relaksu, rytuałów, plastyczny, przyrodniczo-badawczy.

Kącik lalek i maskotek

Kącik konstrukcyjno-budowlany

Kącik przyrodniczy

Kącik badawczy

Do okazjonalnych kącików zaliczyć można na przykład takie jak: sklep, garderoba, salon mody, kwiaciarnię, aptekę, pocztę, szkołę, moje hobby, a także kąciki: babuni, fryzjera, krawcowej, lekarza, pisarsko-drukarski, badacza-odkrywcy, polisen-soryczny, różnych kolekcji.

Kąciki teatralne

Kącik lalek

Kącik badawczy

Kąciki zainteresowań mogą przybierać różne formy zależne od pomysłów i możliwości nauczyciela, rodziców i dzieci. Kącikiem jest zwykle szafka, stoliczek, półka, ale także może nim być regał, skrzynka, walizka, pudełko, worek, kufer, kuweta itp. Ważne, by przedmioty te były bezpieczne, estetyczne i funkcjonalne, a przede wszystkim dostępne dla dzieci.

PRZEMYŚLENIA I SUGESTIE

Oto kilka pytań do refleksyjnego nauczyciela przedszkola i szkoły:

- Jakie kąciki-warsztaciki są w przestrzeni edukacyjnej wychowanków?
- Czy pojawiają się nowe?
- W jakich sytuacjach dzieci korzystają z kącików zainteresowań? /swobodne zabawy, zajęcia planowane, praca w zespołach, praca w parach, praca samodzielna/
- Które kąciki są najczęściej przez dzieci odwiedzane?
- Nauczycielu, czy wykorzystujesz kąciki-warsztaciki podczas zajęć dydaktycznych z dziećmi?
- Jak je wykorzystujesz? Z jakich metod pracy w nich korzystasz?
- Czy kąciki są miejscem, w którym dziecko zdobywa umiejętności poprzez zabawę i doświadczenie, czy są tylko ozdobą sali?
- Czy w planowaniu miesięcznym umieszczasz celowe działania z wykorzystaniem kącików zainteresowań?

Organizowanie różnorodnych otwartych sytuacji edukacyjnych dla dzieci, podczas zajęć dydaktycznych, zabaw kierowanych i swobodnych w odpowiednio przygotowanej przestrzeni edukacyjnej jest doskonałym sposobem indywidualnego wspierania ich rozwoju. Nieocenioną wartością dydaktyczno-wychowawczą jest mądra, przemyślana, przyjazna przestrzeń edukacyjna miejsca, w którym dzieci przebywają wraz z nauczycielem w przedszkolu i szkole. Pamiętajmy, aby w tej przestrzeni nie zabrakło miejsca na ekspozycję wytworów prac dziecięcych.

B. Metody i formy pracy z sześciolatkiem

Krystyna Karpińska, Justyna Łuczak, Beata Podlewska

Metoda nauczania, z języka greckiego *methodes*, oznacza drogę dochodzenia do prawdy, sposób postępowania.

Według Wincentego Okonia, *metoda nauczania to systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z dziećmi, umożliwiający im opanowanie wiedzy wraz z umiejętnością posługiwania się nią w praktyce, jak również rozwijanie zdolności i zainteresowań umysłowych.*³

³ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996.

Metody pracy z dzieckiem podlegały różnym przekształceniom w zależności od roli, jaką im przypisywano. Dobór metod zależał i nadal zależy od celów zajęć, obszaru edukacji, stopnia rozwoju intelektualnego wychowanków oraz od samego systemu wychowawczo–dydaktycznego.

Naczelne miejsce w pracy z wychowankami w wieku przedszkolnym zajmują metody oparte na działalności dziecka, ponieważ muszą pozostać w zgodzie z potrzebami ruchu i aktywności, przejawianej przez kilkulatek w różnorodnych działaniach. Metody wskazują na czynności, które należy tak dobierać, aby osiągnąć zamierzone cele. Są to czynności zarówno wychowawcy, jak i wychowanka.

W dydaktyce ogólnej wyodrębniono trzy grupy metod: oglądowe, słowne i praktyczne. W pracy z młodszymi dziećmi metody te przenikają się wzajemnie i rzadko występują pojedynczo. Charakterystyczna dla edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej jest integracja metod. Niektóre z nich będą dominujące w konkretnych rodzajach zajęć. Na przykład metoda oglądowa – oparta na obserwacji i pokazie – będzie pojawiała się w czasie wycieczki lub zabaw badawczych, a metoda słowna będzie występowała w czasie rozmowy, słuchania opowiadania lub nauki wiersza.

Maria Kwiatowska⁴ mówi, że w pracy pedagogicznej przedszkola ważną rolę odgrywają metody czynne, gdyż są oparte na działaniu dzieci. Metody te wspomagane są metodami oglądowymi i słownymi.

METODY CZYNNNE OPARTE NA DZIAŁANIU

- metoda doświadczeń
- metoda kierowania działalnością dziecka
- metoda zadań stawianych dziecku
- metoda ćwiczeń

METODY OGLĄDOWE OPARTE NA OBSERWACJI

- obserwacja
- pokaz
- przykład
- udostępnianie przyrody, sztuki

METODY SŁOWNE OPARTE NA SŁOWIE

- ⇒ metody oparte na elementach kultury żywego słowa
- opowiadanie
 - recytacja wiersza / przez nauczycielkę, dziecko, grupę dzieci/
 - rozmowa / wprowadzająca, podsumowująca/

⁴ M. Kwiatowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej.*, Warszawa 1988.

⇒ metody społecznego komunikowania się

- pochwały
- nagany
- polecenia
- umowy
- nakazy
- zakazy
- tłumaczenie

⇒ metody informacyjne

- objaśnienia
- instrukcje
- zagadki
- rozmowy informacyjne

Praca z 6-latkami będzie skuteczna, jeżeli nauczyciel będzie uwzględniał różne formy aktywności dziecka, a więc aktywność intelektualną, emocjonalną i praktyczną. Dlatego też wskazane jest wykorzystywanie w pracy przedszkola metod, wynikających z koncepcji wielostronnego kształcenia Wincentego Okonia.

Koncepcja wielostronnego kształcenia, chociaż powstała w 1965 roku jest aktualnym zamówieniem edukacyjnym, gdyż jako orientacja humanistyczna nauczania, uczenia się prowadzi ku podmiotowości. Wskazuje przy tym drogi dochodzenia do wiedzy i kształtowania różnorodnych kompetencji, uczy rozumieć obiektywne sytuacje i konfrontować je z własnymi potrzebami i wartościami. W procesie zdobywania wiedzy o bliższej i dalszej rzeczywistości duży nacisk kładzie się na kształtowanie intelektu, uczuć, woli, a także sprzyja samodzielności, niezależności, odpowiedzialności, zwiększając przy tym gotowość dzieci i młodzieży do podmiotowego zaistnienia w otaczającej rzeczywistości. Poza tym koncepcja ta łączy w spójną całość dwie warstwy celów edukacyjnych, warstwę poznawczą z osobowościową. Dlatego stwarza warunki do kształtowania kompetencji dzieci i młodzieży. Obecność przeżyć emocjonalnych w procesie edukacyjnym stwarza szanse na urzeczywistnianie postulatu kształcenia wychowującego, który związany jest z rozwojem przekonań i postaw, poznawaniem różnych sposobów komunikowania się z innymi ludźmi i współdziałania w dwupodmiotowych relacjach, w których respektuje się prawo drugiego człowieka do własnej podmiotowości. Poniżej klasyfikacja metod, wynikających z tej koncepcji.

**METODY SAMODZIELNEGO
DOCHODZENIA
DO WIEDZY**

- klasyczna metoda problemowa
- metoda przypadków
- metoda sytuacyjna
- giełda pomysłów
- mikronauczanie
- gry dydaktyczne
- gry symulacyjne

METODY PRAKTYCZNE

- ćwiczebne
- realizacji zadań wytwórczych

**METODY
WALORYZACYJNE**

- impresyjne
- ekspresyjne

**METODY
ASYMILACJI WIEDZY**

- pogadanka
- dyskusja
- wykład
- praca z książką

Warto podkreślić, że nie wszystkie wymienione metody będą odpowiednie w pracy nauczyciela dziecka sześciolatniego. Przykładem tego jest wykład, metoda wykluczająca poznawanie przez działanie.

W edukacji przedszkolnej niezwykle cenny jest sposób zaznajamiania wychowanków z wiedzą, oparty na działalności praktycznej, czynnej, twórczej. Rola nauczyciela polega na organizowaniu i kierowaniu działalnością dziecka, a rola wychowanka na realizowaniu zadań praktycznych, umożliwiających mu zdobywanie umiejętności, wiedzy i sprawności.

Wraz z reformą systemu oświaty w Polsce kładzie się większy nacisk na aktywność twórczą dziecka w procesie wychowania i nauczania na wszystkich etapach edukacyjnych. Dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym szczególnie odczuwają potrzebę bycia w ciągłym zaangażowaniu, a więc chcą doświadczać, badać, odkrywać, manipulować, tworzyć, ruszać się, zmieniać pozycje. Na te potrzeby niezwykle adekwatnie odpowiadają metody aktywizujące. Charakteryzują się one tym, że w procesie wychowawczo-dydaktycznym aktywność podmiotu uczącego się przewyższa aktywność podmiotu nauczającego. Podkreśla się niezwykle walory tych metod

⁵ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej.*, Warszawa 1996, s. 348.

ze względu na kształtowanie kreatywności, samodzielności, odwagi w tworzeniu oryginalnych pomysłów i rozwiązań. Ponadto służą one rozwiązywaniu problemów oraz pozyskiwaniu umiejętności radzenia sobie w różnych sytuacjach.

W literaturze pojawiło się wiele klasyfikacji metod, wspierających wielostronną aktywność dzieci. Oto niektóre z nich.

Podział metod aktywizujących według Krystyny Rau i Ewy Ziętkiewicz⁶

METODY AKTYWIZUJĄCE

- burza mózgów
- mapa pojęciowa
- piramida priorytetów
- metoda przypadków
- linia czasu
- dyskusja dydaktyczna
- metaplan
- za i przeciw
- metoda projektu
- symulacja
- drama
- gra zadaniowa
- sytuacja zadaniowa
- sesje "bierz i daj"
- gra planszowa
- poker kryterialny

Podział metod aktywizujących w ujęciu Jadwigi Krzyżewskiej⁷

METODY AKTYWIZUJĄCE

- integracyjne
- tworzenia i definiowania pojęć
- hierarchizacji
- twórczego rozwiązywania problemów
- we współpracy
- ewaluacyjne

W grupach metod odnajdziemy wiele propozycji technik. Tak na przykład w metodzie dramy, którą można wykorzystać w pracy z sześciolatkami, zauważymy techniki dramowe.

⁶ K. Rau i E. Ziętkiewicz, *Jak aktywizować uczniów?* Poznań 2000, s. 21-22.

⁷ J. Krzyżewska, *Aktywizujące metody i techniki edukacji wczesnoszkolnej.*, Suwałki 2000, s. 51.

Są to:

TECHNIKI DRAMOWE

- rozmowa
- wywiad
- film
- ćwiczenia pantomimiczne
- improwizacja
- inscenizacja
- rzeźba
- rysunek
- ćwiczenia głosowe
- list
- dziennik
- pamiętnik

Ryszard Więckowski wyróżnia dwie grupy metod wyzwalających wielostronną aktywność dzieci. Są to:

- metody informacyjne,
- metody heurystyczne.

Jeżeli nauczyciel przekazuje dzieciom i małym uczniom konkretne informacje o bliższej i dalszej rzeczywistości z położeniem akcentu na wychowanie (...) *poza dostarczane informacje... to wspiera aktywność edukacyjną uczniów za pomocą metod edukacyjnych.*⁸ Natomiast w przypadku wskazania przez nauczyciela pewnej nieokreśloności w poznawanej rzeczywistości, wymagającej (...) *aktywnego i samodzielnego wysiłku dla jej eliminacji, wówczas powiemy, że następuje proces wspierania aktywności edukacyjnej uczniów za pomocą metod heurystycznych.*⁹

METODY INFORMACYJNE

- wyjaśnianie
- narracja
- opis

METODY HEURYSTYCZNE

- metoda problemowa
- dialog
- dyskusja

Ważne dla wzbogacenia metodyki pracy z dzieckiem sześciolatkiem są także liczne metody o charakterze innowacyjnym. W ich skład wchodzić mogą metody klasyczne: czynne, słowne, oglądowe. Jednak różnią się one filozofią, strukturą, systemem działań.

⁸ R. Więckowski, *Pedagogika wczesnoszkolna.*, Warszawa 2007, s. 231-250.

⁹ R. Więckowski, *Pedagogika wczesnoszkolna.*, Warszawa 2007, s. 233.

Warto je poznać dogłębnie i stosować zgodnie z założeniami autorów. Oto niektóre z nich:

- **Metoda Dobrego Startu** – istotną rolę w tej metodzie odgrywiają 3 elementy: wzrokowy (znak graficzny), słuchowy (piosenka, wiersz), motoryczny (odtworzenie znaków graficznych). Proponowane ćwiczenia usprawniają jednocześnie analizator wzrokowy, słuchowy i kinestetyczno – ruchowy. Przyczyniają się do kształcenia lateralizacji, orientacji w schemacie ciała i przestrzeni, kształcą zdolność operowania symbolami.
- **Pedagogika zabawy** – daje szeroki repertuar metod i technik aktywizujących. Polega na działaniu w grupie, które uczy, bawi, wychowuje. Zabawa to działanie wykonywane z przyjemnością i dla przyjemności, wyzwalające potencjał wyobraźni, zaspokajające wiele potrzeb psychicznych, zapewniające dobre samopoczucie i odprężenie.
- **System ekspresji ruchowej Carla Orffa** – ideą jest obcowanie z muzyką w różnych formach: ruchu, tańcu, śpiewie, mowie, pantomimie i grze na instrumentach. Wspólne muzykowanie, w które dzieci angażują się emocjonalnie, wyrabia poczucie przynależności do grupy, wdraża do pracy zespołowej, pozwala przezwyciężyć nieśmiałość, bierność, apatię.
- **Gimnastyka twórcza (ekspresyjna) Rudolfa Labana** – zgodnie z tą koncepcją ćwiczenia gimnastyczne przybierają formę zadań otwartych, które zapewniają duży margines swobody, możliwość decydowania o sposobie wykonania ruchu i tym samym, wyrażania swej indywidualności.
- **Metoda Ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne** – ideą tej metody jest rozwijanie przez ruch: sprawności ruchowej, świadomości własnego ciała, przestrzeni i działania w niej oraz dzielenia przestrzeni z innymi i nawiązywania z nimi bliskiego kontaktu.
- **Metoda Alfreda i Marii Kniessów** – głównymi elementami tej metody są: ruch, muzyka, rytm, przybory. Muzyka jest impulsem do podejmowania czynności ruchowych, natomiast ogranicza się mówienie. Charakterystyczne jest użycie do ćwiczeń ruchowych dwóch przyborów równocześnie przez jedną osobę.
- **Metoda aktywnego słuchania muzyki Batti Strauss** – opiera się na zapoznaniu z muzyką klasyczną, jazzową, folkową, instrumentalną itp. poprzez ruch, taniec, gesty, śpiew, grę na prostych instrumentach perkusyjnych.
- **Bajkoterapia** – to metoda wspierająca rozwój dziecka we wczesnych latach życia. Bajki terapeutyczne mają pomóc dziecku w efektywnym poradzeniu

sobie z sytuacjami trudnymi, zredukowaniu problemów emocjonalnych oraz zrelaksowaniu, uspokojeniu.

- **Relaksacja** – stosowane treningi, zabawy i ćwiczenia relaksacyjne mają na celu uzyskanie odprężenia fizycznego i psychicznego, usunięcie negatywnych napięć wywołanych przeżyciami, przemęczeniem lub znużeniem.
- **Metoda projektów** – istotę metody stanowi samodzielna praca dzieci, w trakcie której ćwiczą różne umiejętności. Zajęcia koncentrują się na aktywności badawczej, szukaniu odpowiedzi na pytania przy wykorzystaniu rozmaitych materiałów. Punktem wyjścia powinna być sytuacja problemowa, wzbudzająca zainteresowania dzieci.
- **Edukacja przez ruch Doroty Dziamskiej** – metoda polega na kreśleniu znaków grafomotorycznych w rytm słuchanej muzyki. Proponowane ćwiczenia i zabawy oswiają dzieci z cienkimi i grubymi liniami, przygotowują do stawiania pierwszych znaków w liniaturze.

Istotną rolę w edukacji oprócz metod spełniają **formy pracy**, czyli rozplanowane w czasie i przestrzeni wzajemne czynności nauczyciela i dzieci. Podstawowymi formami organizacyjnymi pracy z dziećmi sześciolletnimi jest działalność: indywidualna, zespołowa, zbiorowa – zajęcia z całą grupą.

Do najważniejszych form pracy z dzieckiem przedszkolnym według Zofii Topińskiej należą:¹⁰

FORMY PRACY Z DZIECKIEM SZEŚCIOLETNIM

- zabawa i inne formy dowolnej działalności, podjętej z własnej inicjatywy
- zajęcia organizowane przez nauczycielkę z całą grupą, zespołowo, grupowo lub indywidualnie
- czynności samoobsługowe i ich prace związane z rozkładem zajęć
- uroczystości, spacer, wycieczki
- kontakty okolicznościowe

¹⁰ Z. Topińska, *Organizacyjne formy procesu kierowania rozwojem dzieci*, w: *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, M. Kwiatowska, /red./, Warszawa 1985, s. 167.

Irena Dudzińska i Stanisława Lipina podzieliły formy pracy z przedszkolakiem nieco inaczej:¹¹

FORMY PRACY Z DZIECKIEM SZEŚCIOLETNIM

- zabawy swobodne i organizowane
- zajęcia w zależności od wieku i w grupie mieszanej
- prace związane z samoobsługą, porządkowe i gospodarcze
- spacer i wycieczki
- uroczystości

Podstawową formą aktywności dziecka w wieku przedszkolnym jest **zabawa**. Warto docenić wielorakie funkcje zabawy. Rozwijając ideę L. S. Wygotskiego – iż zabawa to najistotniejszy czynnik rozwoju dziecka na przestrzeni lat od 3 do 6-7, E. A. Arkin określił funkcje zabawy jako:¹²

- zaspakajanie istotnych potrzeb rozwojowych dziecka, szczególnie potrzeby poznawania i przekształcania rzeczywistości przez własną aktywność,
- rozszerzanie zakresu orientacji dziecka w różnych obszarach świata przyrody, świata przedmiotów i świata ludzi, dzięki temu dziecko uczy się coraz lepiej rozumieć rzeczywistość, odróżniać ją od fikcji,
- kształtowanie zdolności dziecka do podporządkowania swej aktywności i impulsywności dążeń, zewnętrznym wymaganiom (normy, reguły, przepisy ról, umowy),
- kształtowanie się struktury złożonych form działalności, zdolności do samodzielnego i odpowiedzialnego podejmowania i wykonywania zadań,
- rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego,
- doskonalenie różnych funkcji psychomotorycznych.

Posługując się kryterium zmian, jakie pod wpływem zabawy dokonują się u dziecka, Elizabeth Hurlock wyróżnia cztery funkcje zabawy:¹³

- **funkcja kształcąca** – dziecko w zabawie kształci swoje zmysły, doskonali sprawność motoryczną, wzbogaca wiedzę o świecie, a także wiedzę o sobie samym, to znaczy poznaje swoje możliwości i uczy się je oceniać,
- **funkcja wychowawcza** – dziecko, szczególnie w zabawach grupowych, przyśwaja różne normy, uczy się przestrzegania reguł postępowania w różnych sytuacjach, uczy się przestrzegania umów z innymi ludźmi,

¹¹ I. Dudzińska/ red./, *Wychowanie i nauczanie w przedszkolu. Przewodnik metodyczny*, Warszawa 1983, s. 34.

¹² A. Brzezińska, M. Burtowy, *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej*, Poznań 1995.

¹³ J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma; *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków 2012, s. 271.

- **funkcja terapeutyczna**, inaczej korekcyjna – w zabawie dziecko ma możliwość z jednej strony uwolnienia się od dręczących je napięć, emocji, a z drugiej uczy się różnych sposobów wyrażania swoich uczuć oraz rozwiązywania swoich problemów osobistych,
- **funkcja projekcyjna** – dzięki temu, że w zabawie dziecko wchodzi w różne sytuacje, wykonuje różne zadania, pełni różne role, a więc ujawnia – pośrednio przez te wszystkie środki – wiele swoich możliwości, dorosły może odkryć i lepiej poznać różne problemy dziecka.

Wnikliwe obserwowanie dziecka w trakcie różnych zabaw umożliwia poznanie wielu, dotąd ukrytych, mocnych i słabych stron dziecka. Pozwala na odkrycie możliwości dziecka, tego, na co je stać w różnych sytuacjach.

Dorośli powinni rozumieć, że zabawa jest najważniejszym czynnikiem rozwoju dziecka, szczególnie w wieku przedszkolnym. Stąd wynika powszechnie znana prawda, że dziecko powinno uczyć się – bawiąc i bawić się – ucząc. Oznacza to, że proces nauczania powinien być związany z zabawą.

Dzieci sześciolatnie w przedszkolu oraz dzieci sześciolatnie w szkole nie różnią się niczym, jedynie miejscem edukacyjnym. Ich potrzeby i możliwości są podobne. Skutecznie przyswajają wiedzę w taki sam sposób. Dziecko nie zmieni się natychmiast pod wpływem nowej przestrzeni edukacyjnej, to nauczyciel w przedszkolu i szkole powinien proponować atrakcyjne, urozmaicone, interesujące i dostosowane do potrzeb i możliwości młodego człowieka, metody i formy pracy. Warto pamiętać o tym, że dziecko sześciolatnie przejawia najczęściej swą aktywność zabawową w zabawach tematycznych, konstrukcyjnych, badawczych, ruchowych, dydaktycznych. Obok tego pojawiają się także elementy innych form działania, związane z nauką i pracą. Znaczący temat podkreślają wielorakie właściwości i funkcje zabawy. Uznają, iż to od zabawy zależy jakość nauki oraz pracy w późniejszych okresach życia.

C. Edukacja równych szans. Praca z dzieckiem o specjalnych potrzebach edukacyjnych

Irena Kaczmarowska, Izabela Kaszubska-Tomaszewska

Zadaniem wychowania przedszkolnego jest przygotowanie dzieci do coraz bardziej złożonych zadań i rozpoczęcia nauki w szkole, a także rozwijanie u nich świadomości i umiejętności korzystania z edukacji jako środka w urzeczywistnianiu swoich celów rozwojowych i wpływania na polepszenie jakości swojego życia. Dlatego też w czasach współczesnych duży nacisk kładzie się na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci.

Stanisław Kawula¹⁴ mówi, że (...) *wyrównywanie szans edukacyjnych między dziećmi to przede wszystkim pobudzanie i zaspokajanie indywidualnych potrzeb rozwo-*

¹⁴ S. Kawula, *Nikłe szanse edukacyjne dzieci i młodzieży z obszarów biedy. Bariery i szanse.*, w: J. Górniewicz/red./, *Dylematy współczesnej edukacji.*, Toruń 2007, s. 49.

owych i edukacyjnych u tych, którzy tego szczególnie potrzebują na skutek oddziaływania szeregu niekorzystnych czynników w ich środowisku życia.

Także reforma programowa zakłada dostosowanie edukacji do specyfiki rozwoju dzieci, a także wyrównywanie szans edukacyjnych. Zwraca uwagę na indywidualne wspomaganie dzieci (przedszkole), uczniów (szkoła) w kształtowaniu umiejętności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu oraz w dalszej edukacji.¹⁵

Przyjęcie zapisu wyznaczającego 6 rok życia jako wiek, od którego rozpoczyna się spełnianie obowiązku szkolnego,¹⁶ zainicjowało wprowadzenie ukierunkowanych procedur prawnych, zmierzających do istotnej modyfikacji kształcenia dzieci sześciolletnich poprzez:

- a. wzmocnienie opiekuńczej funkcji szkoły – zapewnienie uczniom sześciolletnim warunków opieki i bezpieczeństwa, porównywalnych do rozwiązań przedszkolnych (priorytet i obowiązek szkół),
- b. podkreślenie znaczenia obserwacji pedagogicznych, mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dziecka,
- c. inną formułę realizacji przez nauczycieli dotychczasowych zadań w zakresie organizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w przedszkolach od 1 września 2011, a w szkołach podstawowych od 1 września 2012 r.)¹⁷

Adresatami pomocy psychologiczno-pedagogicznej w placówkach oświatowych są dzieci/uczniowie, których indywidualne potrzeby i możliwości psychofizyczne na to wskazują, a także ich rodzice, dla których pomoc polega na wspieraniu ich w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijaniu umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności udzielanej pomocy.

Planowanie, koordynowanie i ocenianie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku/uczniowi w przedszkolu i szkole jest zadaniem zespołu nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów, prowadzących zajęcia z danym dzieckiem.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

¹⁶ Ustawa z 27 stycznia 2012 r. zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw. (Dz. U. z 2012 r., poz. 176).

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2010 r. Nr 228, poz. 1487 z późn. zm.).

Istota wsparcia i pomocy polega na działaniach, dotyczących dwóch aspektów:

ROZPOZNANIE

- diagnoza specjalistyczna (orzeczenia, opinie poradni psychologiczno-pedagogicznej lub specjalistycznej)
- rozpoznanie indywidualnych potrzeb i możliwości przez nauczyciela czy rodzica

WSPARCIE

- punkt wyjścia → rzetelna wiedza o dziecku i jego środowisku
- określenie odpowiednich metod i form pracy, przynoszących odpowiednie rezultaty
- współdziałanie z instytucjami zewnętrznymi

Zasady rozpoznawania potrzeb dziecka przez nauczycieli.¹⁸

PRZEDSZKOLE

- obserwacje pedagogiczne wszystkich dzieci
- 5- i 6-latki – ocena gotowości szkolnej tzw. diagnoza przedszkolna (początek roku szkolnego)
- informacja o gotowości szkolnej dla rodziców (do 30 kwietnia danego roku szkolnego)

SZKOŁA

- diagnoza wstępna w okresie adaptacyjnym w klasie pierwszej
- obserwacje i pomiary pedagogiczne, a także inne metody mające na celu rozpoznanie u uczniów ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się oraz rozpoznanie zainteresowań i uzdolnień

Pozwala to na wczesne rozpoznanie potencjalnych trudności w uczeniu się, problemów wychowawczych czy predyspozycji oraz zdolności twórczych dziecka, a monitorowanie postępów jest podstawą planowania i realizacji zindywidualizowanych działań dydaktycznych i wychowawczych.¹⁹

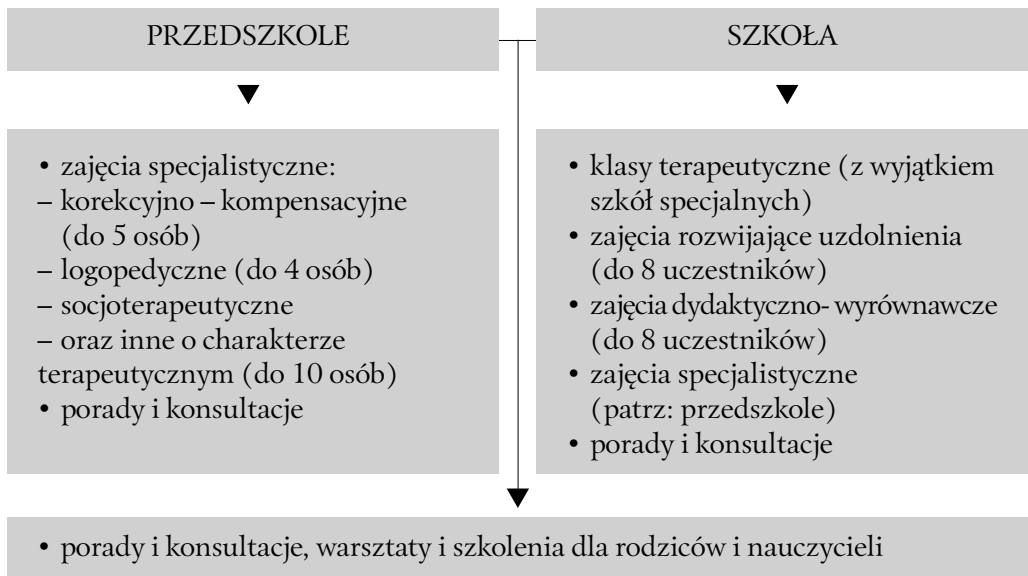
¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2010 r. Nr 228, poz. 1490 ze zm.).

Należy pamiętać, że:

- nauczyciel jest obowiązany indywidualizować pracę z uczniem na obowiązkowych i dodatkowych zajęciach edukacyjnych, odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka/ucznia,
- nauczyciel jest obowiązany dostosować wymagania edukacyjne, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia,
- opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się, może być wydana uczniowi nie wcześniej niż po ukończeniu przez niego trzeciej klasy szkoły podstawowej i nie później niż do ukończenia szkoły podstawowej.

Formy pomocy psychologiczno – pedagogicznej:²⁰

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2010 r. Nr 228, poz. 1487 z późn. zm.).

Podczas całego okresu działań sprzyjających wyrównaniu szans, należy je monitorować i poddawać ewaluacji. Warto zadbać, by miała ona charakter praktyczny i służyła:

lepszemu
zrozumieniu
istoty problemu
i wytyczeniu kierunku
dalszej pomocy,
by nie kontynuować
działań
nieefektywnych

zidentyfikowaniu
mocnych (wartych
kontynuowania)
i słabych
(wymagających
zmiany czy
przerwania)
elementów wsparcia

weryfikacji
podjętych działań
– czy dziecko osiąga
sukces i poprawę
funkcjonowania
w różnych sferach,
a nauczyciele i rodzice
mają poczucie
satysfakcji i zadowolenia

Proponowane działania mają na celu zapewnienie każdemu dziecku/uczniowi kompleksowej oferty pomocy jak najbliżej, tj. w środowisku jego nauczania i wychowania, a poprzez działania wspierające rodziców także w środowisku rodzinnym. Korygowanie, stymulowanie i wspieranie, tworzenie klimatu zaufania przyjaznego dziecku, zapewnianie poczucia bezpieczeństwa i umacnianie wiary we własne możliwości przynosi pożytek naszym wychowankom i uczniom. W tak zorganizowanym środowisku edukacyjnym każde dziecko może czynić postępy w rozwoju.

D. Dokumentacja nauczyciela sześciolatka

Barbara Szczepkowska

Dokumentacja pracy nauczyciela, to temat, który zawsze powraca w okresie przygotowań do rozpoczęcia nowego roku szkolnego. Dyrektorzy i nauczyciele narzekają na nadmiar biurokracji. Często pytają, po co tworzyć stopy dokumentacji, czy trzeba opracowywać plany pracy, jaka dokumentacja jest istotna?

Obowiązujące rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola i szkoły dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji jest odpowiedzią m.in. na pytania, nurtujące nauczycieli.²¹

²¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 225 ze zm.).

Dziennik zajęć /dziennik lekcyjny

Podstawowy dokument przebiegu wychowania i nauczania w danym roku szkolnym w pracy z dzieckiem sześciolatkiem stanowi dziennik zajęć w przedszkolu lub dziennik lekcyjny w szkole. Jest on również prowadzony przez nauczycieli oddziału przedszkolnego, zorganizowanego w szkole, a także innej formie wychowania przedszkolnego. W myśl rozporządzenia każdy nauczyciel jest zobowiązany do prowadzenia dziennika zajęć/lekcyjnego, w którym na bieżąco dokumentuje przebieg pracy wychowawczo-dydaktycznej/nauczania. Do dziennika zajęć wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska, imiona dzieci, daty i miejsca ich urodzenia, nazwiska i imiona rodziców (prawnych opiekunów) i adresy ich zamieszkania. W dzienniku odnotowuje się obecność dzieci na poszczególnych godzinach zajęć w danym dniu oraz tematy tych zajęć. Przeprowadzenie zajęć nauczyciel potwierdza podpisem.²²

Nie ma jednoznacznie ustalonych reguł wpisywania tematów do dziennika, a sposobów dokumentowania codziennej pracy jest wiele. Wpisy do dziennika zależą, między innymi, od ramowego rozkładu dnia, planu pracy nauczyciela, ustaleń przyjętych przez radę pedagogiczną. Jeżeli w ramowym rozkładzie dnia uwzględniono, na przykład, zabawy ruchowe, to odpowiednie zapisy powinny znaleźć się w dzienniku zajęć. Dopuszcza się w przedszkolach i szkołach prowadzenie dzienników zajęć i dzienników lekcyjnych wyłącznie w formie elektronicznej. Obecnie niewiele przedszkoli i szkół w województwie kujawsko-pomorskim zdecydowało się na wprowadzenie dziennika elektronicznego, jednak zainteresowanie jest duże i prawdopodobnie liczba ta będzie się zwiększać. Warto zaznaczyć, że może się to jednak odbyć za zgodą organu prowadzącego.

Dzienniki zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych oraz innych zajęć, które nie są wpisywane odpowiednio do dziennika zajęć przedszkola lub dziennika lekcyjnego

Dzienniki zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i specjalistycznych oraz innych zajęć, które nie są wpisywane odpowiednio do dziennika zajęć przedszkola/dziennika lekcyjnego, są prowadzone, jeżeli jest to uzasadnione koniecznością dokumentowania przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej.

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2010 r. Nr 156, poz. 1047).

Plany pracy dydaktyczno-wychowawczej

Jeśli praca z dziećmi ma przynieść efekty powinna być systematyczna i dobrze przygotowana. Z tego powodu każdy nauczyciel powinien codziennie szczegółowo zaplanować zajęcia wychowawczo-dydaktyczne, wybrać pomoce dydaktyczne i przygotować je przed zajęciami, zaplanować dzieciom pobyt w przedszkolu.

Kwestie planowania określa rozporządzenie w sprawie ramowych statutów.²³ Zgodnie z przytoczonym rozporządzeniem nauczyciel przedszkola zobowiązany jest do planowania i prowadzenia pracy wychowawczo-dydaktycznej oraz odpowiedzialny jest za jej jakość. Analiza tego dokumentu nie wskazuje, w jaki sposób nauczyciel ma planować pracę wychowawczo-dydaktyczną. Jeśli mówi się tam o odpowiedzialności za jej jakość, to jednoznacznie wskazuje nam, że powinno się dokonywać tego na piśmie, a planowanie pracy powinno przebiegać według własnych koncepcji nauczyciela lub ustaleń rady pedagogicznej.

Z obserwacji i rozmów z nauczycielami wynika, że z reguły nauczyciele w przedszkolach opracowują plany pracy (plany miesięczne), a w szkołach rozkłady materiałów, które są spójne z podstawą programową i programami nauczania.

Ważne!

Jeżeli plan pracy, o którym mowa wyżej, jest opracowywany dla grupy obejmującej dzieci w zbliżonym wieku, to należy zróżnicować proponowane działania i uwzględnić treści programowe z uwzględnieniem ich potrzeb, zainteresowań, uzdolnień, stopnia i rodzaju niepełnosprawności.

Obserwacje pedagogiczne i diagnoza przedszkolna

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego²⁴ nakłada na nauczycieli obowiązek prowadzenia obserwacji pedagogicznych, mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych oraz dokumentowanie tych obserwacji.

Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna). Na potrzeby tych działań nauczyciele wykorzystują istniejące narzędzia badawcze dostępne na rynku księgarskim lub opracowują narzędzia sami, m.in. w postaci arkuszy/kart/testów, służących do diagnozowania/monitorowania rozwoju dzieci. Konstrukcja arkuszy jest dowolna, najczęściej są one opracowane w formie tabeli. Tworząc arkusz obserwacji, należy uwzględnić

²³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r., w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624 ze zm.).

²⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17, załącznik nr 1).

podstawowe umiejętności, które powinny zdobyć dzieci w określonym wieku, zgodnie z zapisami w podstawie programowej wychowania przedszkolnego.

Systematyczne dokumentowanie rozwoju dziecka przez nauczyciela pozwala odnotować postępy dziecka. W oparciu o zgromadzone podczas diagnozy wyniki, nauczyciel przedszkola opracowuje:

1. **Indywidualny Program Wspomagania i Korygowania Rozwoju Dziecka** (dla dziecka po diagnozie przedszkolnej, wymagającego wsparcia pedagogicznego).
2. **Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny-IPET** (dla dziecka z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego).
3. **Kartę Indywidualnych Potrzeb Ucznia-KIPU** (dla dziecka z orzeczeniem o potrzebie indywidualnego, obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, dla dziecka z orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania, wydanym przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną, dla dziecka z opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej, dla dziecka po diagnozie przedszkolnej).
4. **Plan Działań Wspierających – PDW** (dla dziecka z orzeczeniem o potrzebie indywidualnego, obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, dla dziecka z orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania, wydanym przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną, dla dziecka z opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej, dla dziecka po diagnozie przedszkolnej).

Inna dokumentacja wynikająca z potrzeb przedszkola/szkoły

Prowadzenie innej dokumentacji, wynikającej z potrzeb placówki, np. indywidualny program wspomagania rozwoju dziecka, protokołów zebrań z rodzicami, wynika z autonomicznych rozwiązań przedszkola/szkoły.

Co zrobić, gdy prowadząc dokumentację, popełni się błąd?

Nie należy dokonywać poprawek w sposób dowolny. Zasady dotyczące sprostowania błędów i oczywistej pomyłki określa rozporządzenie.²⁵ W omawianej dokumentacji sprostowania dokonuje osoba, która taki błąd lub omyłkę popełniła lub dyrektor szkoły albo osoba przez niego upoważniona.

Sprostowania błędów i oczywistej pomyłki dokonuje się przez skreślenie kolorem czerwonym nieprawidłowych wyrazów i czytelne wpisanie tym samym kolorem nad skreślonymi wyrazami właściwych danych oraz wpisanie daty i złożenie czytelnego podpisu przez osobę, dokonującą sprostowania.

²⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 225 ze zm.).

IV. PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK

Metoda zadaniowa w pracy z grupą dzieci

Małgorzata Koc

W organizowanym procesie edukacyjnym dziecko powinno działać w różnorodny sposób. Droga jego rozwoju wiedzie przez konkretne działanie. Sprzyja temu odpowiednio przygotowana przestrzeń sali przedszkolnej z ciekawie urządzonymi kącikami zainteresowań. Należy stawiać dziecku zróżnicowane zadania, w których będzie ono wykonywało określone czynności zakończone konkretnym wytworem. Ten konkretny wytwór dziecko poznaje i ocenia wszystkimi zmysłami. Kiedy może coś zobaczyć, dotknąć, wyczuć, posmakować, usłyszeć, czyli poznać polisensorycznie, uczy się najsukuteczniej.

Organizacja zajęcia z dziećmi metodą zadaniową z wykorzystaniem kącików zainteresowań może przebiegać w poniższy sposób.

1. Nauczyciel, mając na uwadze zaplanowane cele zajęcia, dokonuje wyboru kącików zainteresowań, w których będą działały dzieci.
2. Przygotowuje odpowiednie zadania dla dzieci. Zadania muszą być jasne i czytelne. Powinny być skierowane do dziecka, zawierać formę organizacyjną, wskazywać metodę, określać przestrzeń edukacyjną.
3. Nauczyciel dzieli dzieci na małe trzyosobowe zespoły. Planuje pracę w parach lub decyduje, że każde dziecko będzie wykonywało zadanie indywidualnie.
4. Dzieci, wybierając zadania, pamiętają o zawartych wcześniej umowach dotyczących organizacji i realizacji zadań.
5. Aby uniknąć sytuacji, że wszystkie dzieci będą chciały być jednocześnie w tym samym kąciku zainteresowań, nauczyciel może ustalić z kilkulatkami zasady korzystania z kącików. Może to być umowa ustna lub, np. tabliczka informująca, ile osób w jednym czasie może przebywać w kąciku. Bardzo przydatne są piktogramy.
6. Dzieci, wykonując zadanie, pracują swobodnie w swoim tempie. Każde dziecko ma możliwość bezpośredniego działania. Kończąc pracę zwalnia miejsce kolejnemu, oczekującemu dziecku.
7. Dziecko decyduje o liczbie wykonywanych zadań.
8. Wykonywane przez grupki, pary czy pojedyncze dzieci zadania, mogą być przeplatane wspólną zabawą ruchową, piosenką, rozmową w kole, płasem itp., do której zaprasza nauczyciel.

Oto przykład zabawy badawczej z wykorzystaniem metody zadaniowej.

Grupa wiekowa: 6-latki

Temat: *Zabawa badawcza Kolory jesieni*

Cel ogólny: poznanie cech charakterystycznych oraz zmian, jakie niesie ze sobą pora roku jesień

Cele szczegółowe:

dziecko:

- łączy dwa kolory i uzyskuje kolory pochodne z barwy czerwonej i żółtej – pomarańczowy i rudy
- wybiera kolory ciepłe i zimne
- rozpoznaje i nazywa liście i owoce kasztanowca, dębu, klonu i buku (kasztany, żołądzie, noski, orzeszki bukowe)
- układa własny rytm i gra go na instrumencie perkusyjnym
- klasyfikuje przedmioty, przelicza w znanym zakresie
- prawidłowo odczytuje i dobiera napisy do nazw drzew

Metody: metoda zadaniowa

Forma: praca w grupach

Środki dydaktyczne: wyposażone kąciki zainteresowań

Przestrzeń edukacyjna: sala zajęć

Wykorzystane kąciki: przyrody, plastyczny, muzyczny, matematyczny, pisanie i czytania

Przebieg i organizacja zajęcia:

I. Nawiązanie – wprowadzenie

1. Wysłuchanie wiersza pt. *Rudy wiersz* J. Kiersta – cała grupa siedzi na dywanie w kole. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat zajęć.
2. Podanie dzieciom celu zajęć i omówienie zadań.

Kącik przyrody

Organizacja działania: w kąciku są zgromadzone liście z różnych drzew (klon, buk, dąb, kasztanowiec), kasztany, żołądzie, bukowe orzechy, noski, kwiaty.

Zadania:

- Ile kolorów odnalazłeś w kąciku?
- Jak nazywają się te kolory?
- Z jakich drzew pochodzą?
- Na których liściach mieszka kolor z wiersza?

Kącik plastyczny

Organizacja działania: na stolikach przygotowane są: farby czerwona i żółta, pędzle, woda, oraz tekturki, stoiki, wycięte z białego papieru liście dębu, klonu, buku.

Zadania:

1. Połącz farby, uzyskaj nowy kolor.
2. Pokoloruj na rudo lub pomarańczowo trzy różne liście.
3. Liście przyczep do właściwego pnia drzewa.
4. Odszukaj w swoim otoczeniu wszystkie pomarańczowe przedmioty. Ile ich odnalazłeś? Wymień je.

Kącik muzyczny

Organizacja działania: przygotowane są tace lub kosze z liśćmi, kasztanami, żołądziami, instrumenty perkusyjne, dywaniki-podkładki.

Zadania:

1. Wykorzystując 3 liście, 3 kasztany i 3 żołądzie, ułóż swój rytmiczny wzór.
2. Dobierz instrument do liścia, do kasztana i do żołądzia. Zagraj w swojej aranżacji przedstawiony zapis koledze i wysłuchaj także jego propozycji.

Kącik matematyczny

Organizacja działania: kosze z różnymi skarbami jesieni. W każdym koszu: liście, kasztany, żołądzie, orzechy, itp. pętle – sznurki do wyznaczania gromadek – rodziniek.

Zadania:

1. Posegreguj zawartość swojego koszyka, podziel na odpowiednie gromadki, nazwij je, przelicz i powiedz, ile masz poszczególnych skarbów.

Kącik pisanie i czytania

Organizacja działania: przygotowane są wyrazy z nazwami drzew, ilustracje drzew, liści, stemple z literami, komputer z drukarką.

Zadania:

1. Dobierz podpisy do właściwych drzew: buk, dąb, kasztanowiec, klon.
2. Wykorzystując komputer, napisz i wydrukuj nazwy drzew, naklej napis przy odpowiednim drzewie.

II. Rozwinięcie

1. Wybór przez dzieci zadań i odpowiednich kącików, w których zaczną działać zgodnie z zawartymi zasadami.
2. Wykonywanie pracy w wyznaczonym przez zegar – klepsydrę czasie.
3. Prezentacja wykonanych zadań.

III. Zakończenie – podsumowanie

1. Podsumowanie, omówienie wykonywanych zadań, przemyślenia, wnioski, sugestie dzieci i nauczyciela.

Zajęcia połączone z działaniem na temat *Dlaczego zdrowie rośnie w ogrodzie?*

Małgorzata Koc

Grupa wiekowa: 6-latki

Temat: Rozmowa z dziećmi na temat „Dlaczego zdrowie rośnie w ogrodzie?” połączona z działaniem.

Cele szczegółowe:

dziecko:

- nazywa i wskazuje podstawowe warzywa, występujące na ilustracji i znajdujące się w kąciku przyrody /seler, marchew, cebula, kalarepa, burak, bakłazan/

- rozpoznaje warzywo po smaku, zapachu
- wyjaśnia, czym różni się sałatka od surówki
- nazywa warzywa mniej popularne – bakłażany, dynie, brokuły, patisony, kalarepki

Metody:

- słowna – rozmowa, wiersz
- oglądowa – pokaz, obserwacja
- czynna – samodzielnych doświadczeń, zadań stawianych do wykonania

Forma: zajęcie z całą grupą, praca w parach

Środki dydaktyczne: warzywa, obrazki warzyw, obieraczki, fartuszki, deski, nożyki, ilustracje, żywe okazy w sztucznym środowisku

Organizacja zajęcia:

- dzieci siedzą w kole na dywanie przed kącikiem przyrody
- pracują w parach w dowolnym miejscu sali
- siedzą przy stolikach
- siedzą na dywanie w kręgu

Przebieg zajęcia:

I. Wprowadzenie do zajęcia

1. Słuchanie wiersza pt. *Sałatka* J. Papuzińskiej

Już się jesień rozminęła z latem.

Przyszła pora na kolacje pstrokate.

Synowie i córki!

Siekajcie ogórki, selery i pory,

marchew, pomidory

w drobniusieńką kratkę.

Zrobimy surówkę! Zrobimy sałatkę!

2. Rozmowa wynikająca z treści wiersza.

(przykładowe pytania)

- O czym był wiersz?
- Kto ma robić sałatkę?
- Jak można ją zrobić?
- Z jakich warzyw?
-

II. Rozwinięcie

1. Prezentacja obrazków, przedstawiających mniej znane warzywa: bakłażany, dynie, brokuły, patisony, kalarepki.
2. Zabawa ruchowo-rytmiczna do piosenki *Na marchewki urodziny*.
3. Zagadki smakowe, *Jakie to warzywo?* – praca w parach.
4. Rozdanie dzieciom tacek z pokrojonymi w talarki, słupki warzywami. Na tackach są warzywa surowe i gotowane – marchewki, selery, kalarepki, pomidory, cebule, ogórki, pory – praca w parach.

Każda para przygotowuje dla siebie zagadki. Jedno dziecko z pary zakłada opaskę, a drugie podaje mu do smakowania talarek warzywa. Dzieci zamieniają się rolami.

5. Zebranie informacji od dzieci – spotkanie w kole na dywanie.

– Jakie warzywa były na tackach?

– Które były surowe, a które gotowane?

– Jak nazywa się danie z warzyw surowych, a jak z gotowanych? /surówka i sałatka/

6. Krojenie warzyw gotowanych na sałatkę i surowych na surówkę.

Dzieci siedzą przy wybranych stolikach i kroją warzywa, łączą je, doprawiają do smaku.

III. Podsumowanie – zakończenie

1. Dlaczego mówi się, że zdrowie rośnie w ogrodzie?

2. Wymień warzywa, które bardzo lubisz i jedno, które postarasz się polubić.

Propozycje ćwiczeń z wykorzystaniem tablicy interaktywnej Propozycje ćwiczeń do scenariusza zajęć połączonych z działaniem – *Dlaczego zdrowie rośnie w ogrodzie?*

Marzenna Wierzbicka

Wiele szkół i przedszkoli woj. kujawsko – pomorskiego posiada tablice interaktywne, będące znakomitym środkiem dydaktycznym, ułatwiającym nauczycielom organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego, a dzieciom uatrakcyjnającym poznawane treści.

Tablica interaktywna staje się obecnie znaczącym narzędziem edukacyjnych możliwości dla współczesnego nauczyciela. Posiada ona funkcje, którymi nie dysponują inne środki dydaktyczne (wczytywanie notatek z tablicy do pamięci komputera, odtwarzanie plików filmowych z możliwością robienia notatek bezpośrednio na pojedynczych kadrach, praca z aplikacjami komputerowymi na powierzchni tablicy i wiele innych). Korzystanie z tablicy umożliwia zbliżenie metody pogłądowej do praktycznej, gdzie zamiast tylko obserwować możemy też działać, wykonywać ćwiczenia i rozwiązywać zadania.

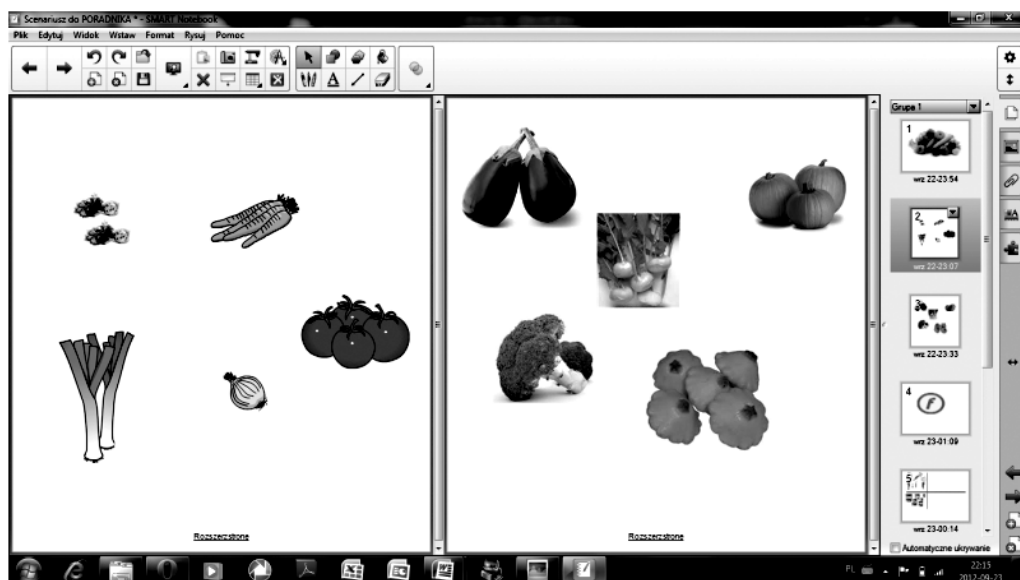
Wykorzystanie tablicy interaktywnej nie powinno zastąpić bezpośredniego działania dziecka, manipulowania konkretami i poznawania zjawisk i okazów w ich naturalnym środowisku.

Poniżej prezentuję kilka propozycji wykorzystania możliwości i zasobów tablicy interaktywnej do przykładowego scenariusza zajęć dla dzieci 6-letnich, zawartego w tej publikacji.

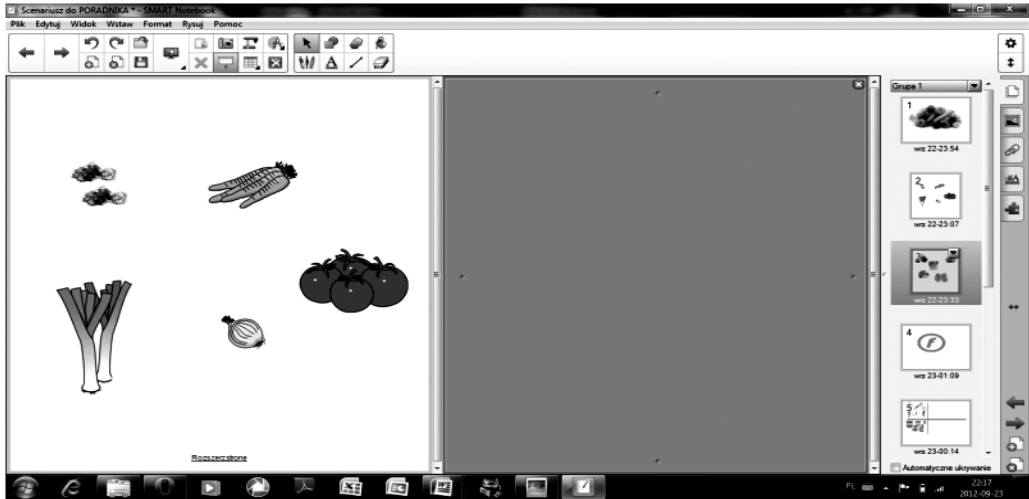
Ćwiczenie 1. Słuchając wiersza *Salatka* J. Papuzińskiej (pkt. I.1 scenariusza), dzieci obserwują wyświetlane na tablicy interaktywnej zdjęcie (pobrane z wyszukiwarki Google) ustalają, jakie warzywa występują w wierszu.

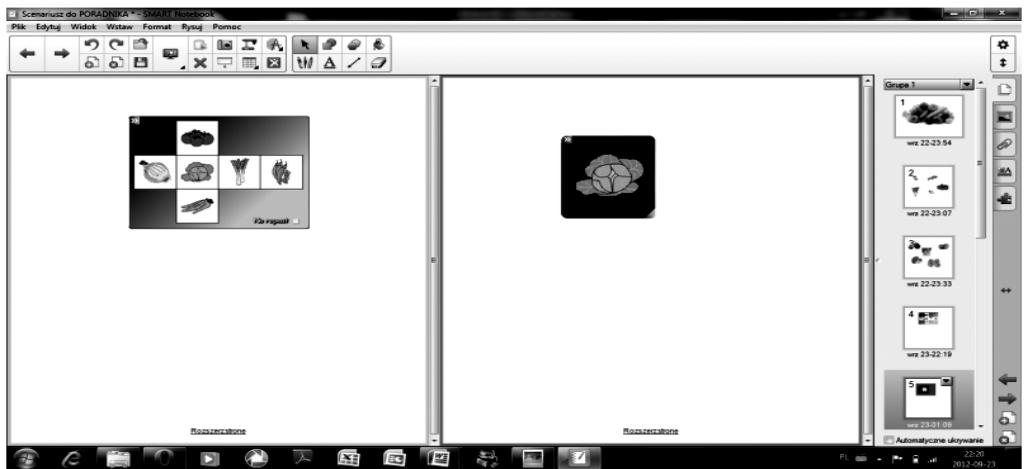
Ćwiczenie 2. Nauczyciel, korzystając z opcji „wyświetlanie dwóch stron”, przygotowuje plansze. Jedna plansza zawiera warzywa, występujące w wierszu, druga prezentuje mniej znane warzywa, wymienione przez autorkę scenariusza w pkt. II.1. Obiekty na plansze pochodzą z zasobów galerii tablicy oraz wyszukiwarki Google.

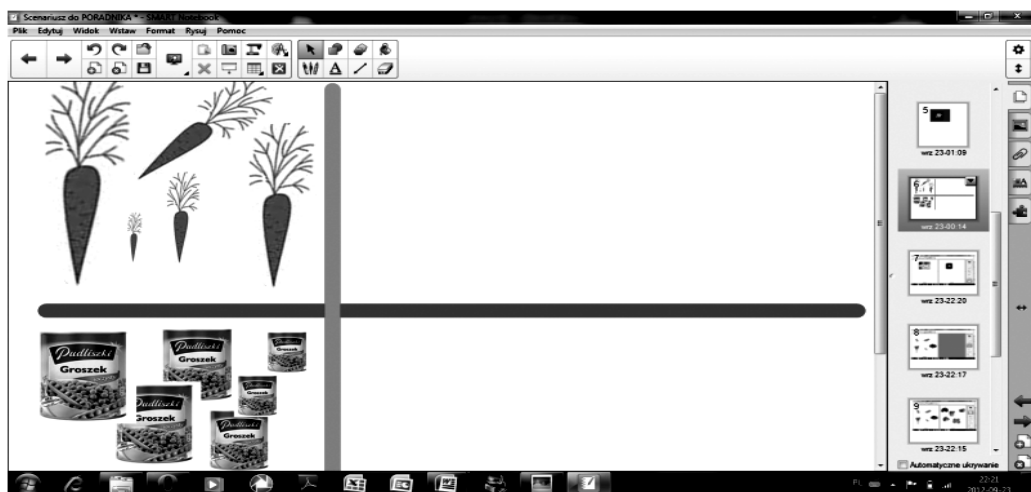
Następnie nauczyciel, korzystając z funkcji „pokaż/ukryj cień ekranu”, zasłania jedną z wybranych planszy i skupia uwagę dzieci na tej odkrytej. Plansze mogą służyć nie tylko do rozpoznawania i nazywania, np. mniej znanych warzyw, opisywania ich, ale również do przeliczania, porównywania lub klasyfikowania, np. wg koloru.

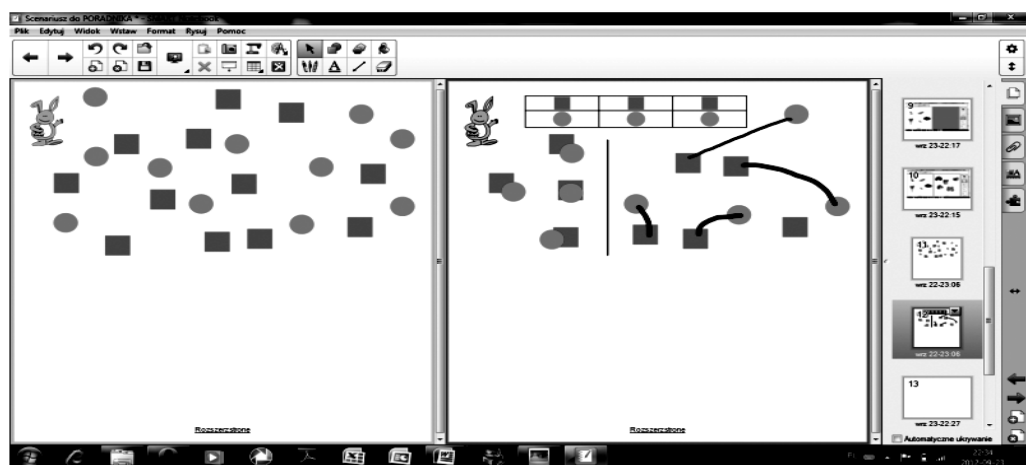
Ćwiczenie 3. Nauczyciel proponuje dzieciom zabawę z interaktywną kostką. Pobiera ją z zasadniczych zasobów tablicy SMART „interaktywne i multimedia”, a następnie z tych samych zasobów, ale folderu „obrazy” koduje jej zawartość. Poniższy obraz pokazuje kostkę otwartą i zamkniętą. Dziecko, dotykając kostki zamkniętej, losuje obrazek konkretnego warzywa. Zadaniem innego dziecka może być podanie nazwy warzywa, podzielenie jej na sylaby, przegłoskowanie, opisanie, ułożenie zdania itp.

Ćwiczenie 4. Zadaniem dzieci jest uporządkowanie marchewek i puszek z groszkiem (np. malejąco), a następnie sprawdzenie w dowolny sposób, czego jest więcej i o ile? Przy opracowaniu tej planszy wykorzystano opcje „pomniejszania”, „obrotu i klonowania” obiektów oraz z paska narzędzi „kreślenie linii”.

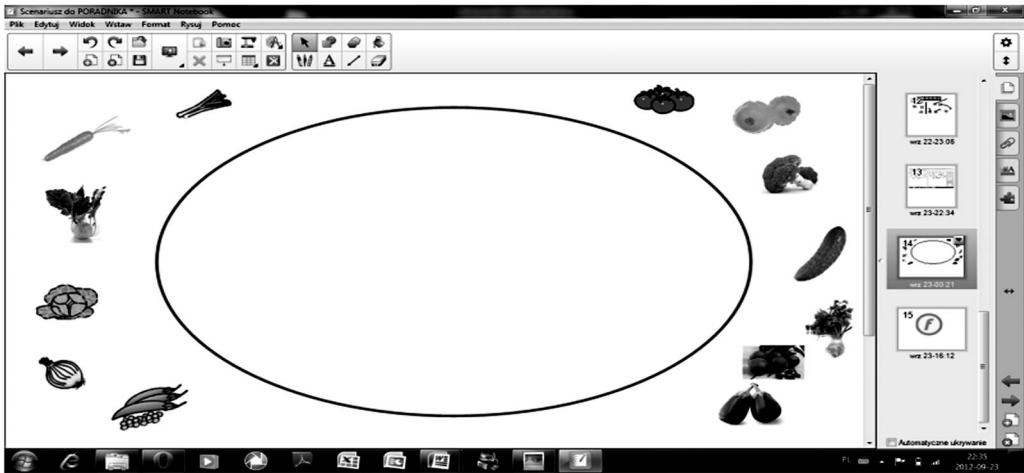

Ćwiczenie 5. Po zrealizowaniu pkt. II.6 nauczyciel może zaproponować dzieciom zabawę *Marchewka z groszkiem dla króliczka*. Korzystając z opcji „kształty”, nauczyciel kreśli kwadrat i koło. Następnie wykorzystując narzędzia tablicy, wypełnia je odpowiednimi kolorami i klonuje tyle figur ile uzna za stosowne. Postać królika pochodzi z zasadniczych zasobów galerii. Umawiamy się z dziećmi, na przykład, że sałatka musi mieć tyle samo groszków, co kostek marchewki. Zadaniem dzieci jest sprawdzenie, ile kostek marchewki i groszku jest potrzebne do wykonania sałatki zgodnie z podanym warunkiem. Prawa strona poniższej planszy ilustruje przykładowe sposoby sprawdzania: połączenie linią, nakładanie, wykorzystanie siatki zgodności.

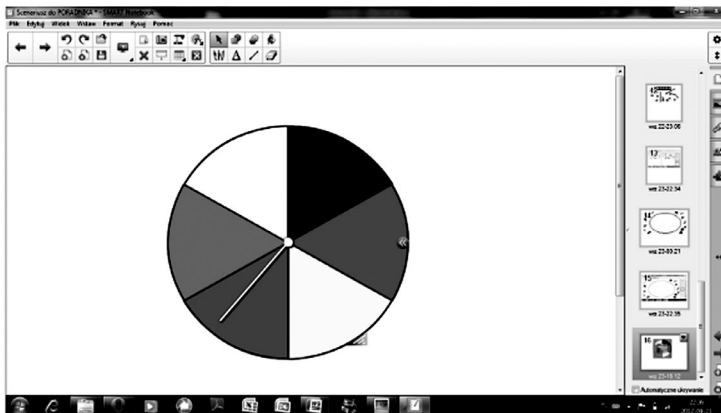

Ćwiczenie 6. Poniższa plansza może być wykorzystana do realizacji pkt. III.2 opisanego w scenariuszu (po modyfikacji polecenia). Każde dziecko podchodzi do tablicy

interaktywnej i umieszcza na talerzu/w pętli warzywo, które najbardziej lubi z tych umieszczonych na planszy. Ponieważ nauczyciel po umieszczeniu obrazków warzyw na karcie (galeria tablicy SMART „obrazy” oraz wyszukiwarka Google), zastosował opcję „klonowanie nieskończone”, nie ma obawy, że dla któregoś dziecka zabraknie jego ulubionego warzywa.

Ćwiczenie 7. Nauczyciel proponuje dzieciom zabawę z interaktywnym kołem. Pobiera go z zasadniczych zasobów tablicy SMART „interaktywne i multimedia”. Dziecko, dotykając koła, wprowadza wskazówkę w ruch, a gdy ta zatrzyma się na wylosowanym kolorze, zadaniem, np. innego dziecka jest podanie nazwy warzywa, które ma taki kolor.²⁶

²⁶ Wszystkie przedstawione propozycje przygotowano z wykorzystaniem oprogramowania tablicy interaktywnej SMART. Ponadto można wykorzystywać wyselekcjonowane do tematu zajęć zasoby różnych portali edukacyjnych.

Zanim zacznę pisać

Marzenna Wierzbicka

W 100 przedszkolach i 100 szkołach podstawowych województwa kujawsko-pomorskiego, w latach 2010-2011 realizowano program *Klucz do uczenia się* (moduły matematyczne: *Matematyka sensoryczna, Matematyka, Konstrukcje i Logika*) autorstwa Galiny Dolya. Projekt był współfinansowany z funduszy Unii Europejskiej, działanie 9.4 „Klucz do uczenia się – program wsparcia kujawsko – pomorskich nauczycieli”.

Program *Klucz do uczenia się*, oparty na teorii Lwa Wygotskiego, jest jednym z tych programów, który daje nauczycielom gwarancje sprostania wymaganiom podstawy programowej wychowania przedszkolnego, opublikowanej w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17), a w szczególności realizacji celu *zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej*.²⁷

Program *Klucz do uczenia się* składa się z 12 modułów, z których każdy doskonalili jeden fundamentalny aspekt rozwoju procesów poznawczych i umiejętności dziecka. Moduły są od siebie niezależne, co sprawia, że każdy z nich można realizować także jako odrębny program, wspomagający procesy rozwojowe w wybranej sferze. Większość modułów, w tym również moduł *Od bazgrania do pisania* obejmuje dwa poziomy trudności w poznawaniu i doświadczaniu świata.

Moduł *Od bazgrania do pisania* szczególnie wpisuje się w niżej wymienione obszary podstawy programowej wychowania przedszkolnego:

- 9. Wychowanie przez sztukę – różne formy plastyczne
- 14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania

Podstawową jednostką metodyczną każdego modułu programu *Klucz do uczenia się* jest sesja. Przebieg sesji ustalony jest w formie procedury, czyli sekwencji działań nauczyciela, zmierzających do osiągnięcia celów ustalonych sesji i opanowania przez dziecko określonych sprawności.

Głównymi celami modułu *Od bazgrania do pisania* jest rozwinięcie u dziecka umiejętności, które są niezbędne do opanowania umiejętności pisania oraz kształtowania zdolności do twórczego wypowiedzania się za pośrednictwem sztuki.

Realizacja powyższych celów w ramach jednego modułu wiąże się z tym, że pisanie i wyrażanie wyobrażanych stanów i zjawisk w sztukach plastycznych są wysoce złożonymi czynnościami, w których aktywne są podobne umiejętności.²⁸ Proponowane w ramach sesji działania dają możliwości rozwoju precyzyjnej kontroli ruchu oraz świadomości przestrzennej, jakiej wymagają oba te zadania.

²⁷ Podstawa programowa wychowania przedszkolnego, tom I, s. 17.

²⁸ Program wychowania przedszkolnego *Klucz do uczenia się*, G. Dolya, N. Veraksa, s. 87.

Podjmując starania, mające na celu przygotowywanie dziecka do nabycia umiejętności pisania, niezbędne jest rozwinięcie umiejętności, związanych z posługiwaniem się narzędziem pisarskim, czyli prawidłowy uchwyt narzędzia pisarskiego. Poniższe zdjęcie pokazuje wykorzystanie frotek założonych na palec wskazujący ręki, w której dziecko trzyma pędzel.

Pozwala to dziecku na samokontrolowanie prawidłowości trzymania narzędzia pisarskiego. Zamiast frotki można wykorzystać do oznaczenia palca, np. pierścionek albo namalować obrączkę na palcu dziecka (specjalny pisak).

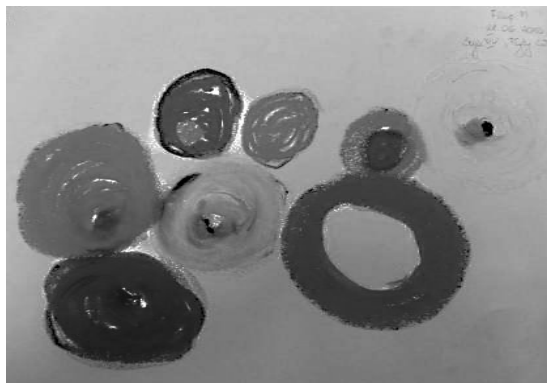
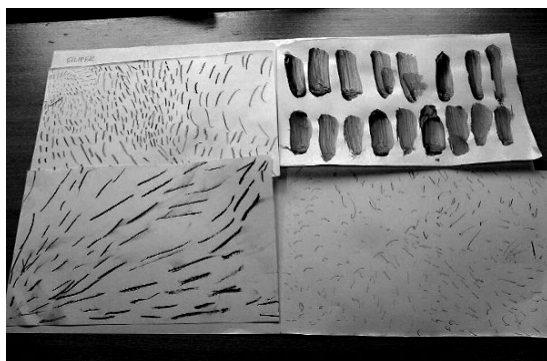
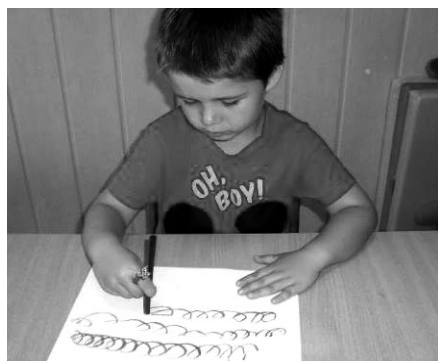
Ważna jest też **kontrola ruchu i nacisku narzędzia pisarskiego**. W module *Od bazgrania do pisania* autorka najczęściej proponuje wykorzystanie różnej grubości pędzli, grubych miękkich ołówków, trójkątnych kredek, które układają się do ręki i plasteliny. Dzieci z łatwością i lekkością kreślą różne znaki przy użyciu pędzli. Z doświadczeń nauczycieli realizujących sesje wynika, że dzieci nie zawsze nabierają na pędzel wystarczającą ilość farby do nakreślenia, np. okręgu czy pętli. Musimy pamiętać również o posługiwaniu się przez dzieci takimi przyborami, jak: kreda, flamastr, kredka, węgiel.

Oprócz wyrobienia prawidłowego nawyku trzymania narzędzia pisarskiego, konieczne jest także opanowanie przez dziecko **zdolności zapamiętywania, planowania i płynnego wykonywania sekwencji ruchów**, pozwalających kreślić:

- ✓ ciągłe linie ruchami kolistymi (w kierunku przeciwnym do wskazówek zegara),
- ✓ linie proste,
- ✓ linie ostre, poszarpane,
- ✓ okręgi, koła, prostokąty i inne kształty.

*Dziecko powinno mieć świadomość, że litery nie są przypadkowymi kształtami, ale symbolami, pozwalającymi zapisywać znaczenia.*²⁹

²⁹ Program wychowania przedszkolnego *Klucz do uczenia się*, G. Dolya, N. Veraksa, s. 87.

Elementem wprowadzającym do każdego zajęcia (sesji) są **zabawy paluszkowe**, których znaczenie, dla doskonalenia sprawności dziecięcych rąk, jest nie do przecenienia. Nauczyciele mogą skorzystać z propozycji autorki programu, jak również z tych zabaw, które znają ze swojego dzieciństwa oraz licznych publikacji metodycznych.

A oto przykład jednej z ulubionych zabaw paluszkowych przedszkolaków z Łysomic.

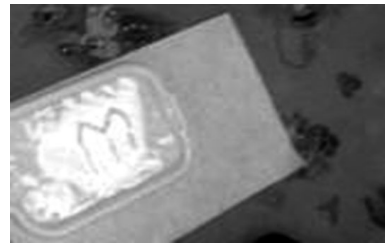
*Małe rączki sobie klaszczą,
Czasem także się pogłaszczą
I w kolanka zastukają,
No i dzieciom pomachają.*

Zabawy paluszkowe pozwalają rozwinąć mięśnie palców, dłoni i ramion. Wspierają rozwój koordynacji wzrokowo – ruchowej, wykonywanie zróżnicowanych ruchów oraz sprawność manualną. Oprócz tego sprzyjają użyciu i zrozumieniu przez dzieci języka mówionego, wprowadzają miły i radosny nastrój. Zabawy paluszkowe powinny być traktowane jako przyjemny trening, a ten powinien być systematyczny.

Ważną cechą modułu *Od bazgrania do pisania* jest przekonanie, że małe dziecko potrafi i może uczyć się – poprzez obserwowanie tego, jak w sposób złożony i z wykorzystaniem różnych umiejętności działa osoba dorosła. Możliwości ćwiczenia tej umiejętności stanowią doskonałe przygotowanie dla doświadczeń edukacyjnych, z jakimi dziecko będzie spotykać się w szkole. Zadania, które mają wykonać dzieci poprzedzone są zawsze pokazem nauczyciela. W trakcie modelowania sposobu rysowania nauczyciel komentuje swoje ruchy.

Przed przystąpieniem do pracy z kartką papieru, trzeba umożliwić dzieciom kreślenie różnych elementów, np. w powietrzu, na blacie stolika czy na specjalnej tacce.

W późniejszych etapach modułu dzieci obserwują rzeczywiste zjawiska lub obiekty zanim je narysują, namalują lub wymodelują w plastelinie. Dowiadują się, jak przedstawiać przedmioty, będące w ruchu oraz w stanie spoczynku oraz jak wykorzystywać cechy kontrastujące ciała i mimiki, aby przekazywać różne emocje. Dzięki zabawom z kolorami, dzieci wprowadza się w świat symboli, obrazujących emocje i uczucia.

Rozwijanie u dzieci opisanych wyżej umiejętności niezbędnych od osiągnięcia gotowości do nauki pisania, oczywiście, nie wymaga realizacji tego konkretnego programu. Niewątpliwie znajomość materiału i propozycji opisanych przez G. Dolya

pozwala kreatywnemu nauczycielowi na zastanowienie się, jak jeszcze może wspierać rozwój i umiejętności swoich wychowanków.

Moduł *Od bazgrania do pisania* z powodzeniem realizowany jest w przedszkolach, prowadzonych przez Fundację Ziemia Gotyku. Zawarte w niniejszym opracowaniu zdjęcia pochodzą z placówek prowadzonych przez tę Fundację. Poniżej zamieszczone są fragmenty niektórych wypowiedzi nauczycielek, realizujących sesje z przedszkolakami.

- ✓ *W naszym przedszkolu 95 % dzieci poprawnie trzyma narzędzie pracy. Dzieci dużo chętniej sięgają po białą kartkę papieru, gdzie przedstawiają i nazywają różne obrazy.* (Justyna Wojnowska-Wachowiak, przedszkole w Turznie)
- ✓ *Realizacja programu sprawiła, że przedszkolaki prowadzą wnikliwsze obserwacje – dostrzegają więcej i szybciej, potrafią podczas malowania wykorzystać całą powierzchnię kartki, pamiętają, jak należy trzymać pędzel w dłoni. Polubiły także towarzyszące ćwiczeniom zabawy paluszkowe, które rozgrzewają i przygotowują ich paluszki do pracy z pędzlem czy węglem i kartką papieru.* (Hanna Lewandowska – przedszkole w Papowie Biskupim)
- ✓ *Na początku byłam pełna obaw przed wprowadzeniem modułu, „Od bazgrania do pisania”, ale fakt, że dzieci zaczęły zagospodarowywać całą kartkę, planować pracę, uwzględniać różnice w wielkości i wykorzystywać zdobytą wiedzę podczas tych sesji, w swoich pracach dowolnych, jednoznacznie potwierdza skuteczności prowadzonych zajęć metodą G. Dolya.* (Małgorzata Buller, przedszkole w Łysomicach)
- ✓ *Podczas zajęć dzieci świetnie się bawią. Wykonywanie prostych, wydawałoby się, znaków sprawia im radość i zadowolenie.* (Katarzyna Taglewska – Dubielno)

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego czytamy:

*Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej: dysponuje sprawnością rąk oraz koordynacją wzrokowo-ruchową potrzebną do rysowania, wycinania i nauki pisania; interesuje się czytaniem i pisaniem; jest gotowe do nauki czytania i pisania; (...)*³⁰

³⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17, załącznik nr 1, s. 22).

Z wieloletnich doświadczeń w pracy z dziećmi w wieku młodszoszkolnym wiem, że nie u wszystkich dzieci występuje gotowość do nauki pisania. Przyczyn tego może być wiele. Jestem jednak przekonana, że w przypadku wspierania dzieci, mających trudności w jej osiągnięciu, pomysły i propozycje zawarte w module *Od bazgrania do pisania* mogą skutecznie inspirować nauczyciela pracującego w przedszkolu oraz w szkole do podejmowania efektywnych działań, np. w pracy indywidualnej z dzieckiem, na zajęciach korekcyjno – kompensacyjnych. Warto podkreślić, że do realizacji tych pomysłów i propozycji nie wymaga się specjalnych środków dydaktycznych ani nakładu finansowego.

Projektowanie i wykorzystanie pomocy dydaktycznych w pracy z dziećmi 6-letnimi

Grażyna Szczepańczyk

W edukacji wczesnoszkolnej ważne miejsce zajmują odpowiednio przygotowane i wykorzystywane środki dydaktyczne. Na rynku wydawniczym można znaleźć wiele interesujących propozycji. Są to plansze demonstracyjne, loteryjki, układanki, edukacyjne programy komputerowe, gry planszowe itd. Jednak sporo pomysłów na środki dydaktyczne rodzi się nauczycielom podczas pracy z konkretną klasą, konkretnymi dziećmi.

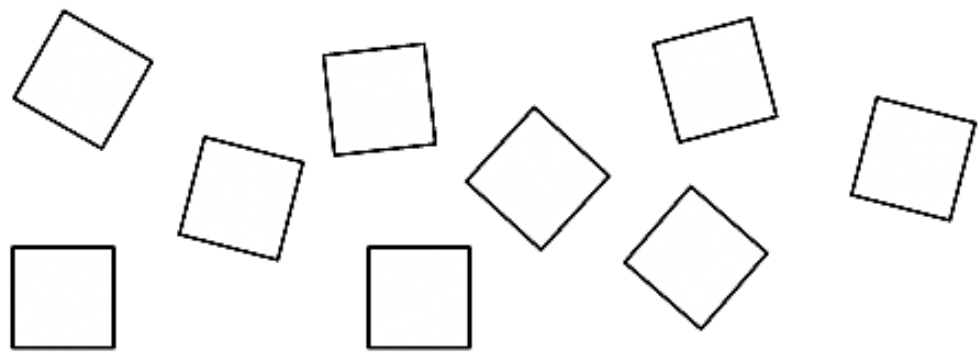
Jednym z moich ulubionych środków dydaktycznych, wykorzystywanym w pracy z 6-latkami jest opracowana przeze mnie TABLICZKA UNIWERSALNA³¹ z kolorowymi, przezroczystymi nakrywkami. Wielkość każdej nakrywki odpowiada wielkością jednemu okienku (jednej kratce) w tabliczce.

Dlaczego ważne jest, by nakrywka była kolorowa i przezroczysta? Otóż, dlatego przezroczysta, by dzieci kładąc nakrywkę na obrazek, jednocześnie ten obrazek widziały; kolorowa, by uczniowie po wykonaniu całego zadania, w układzie kolorowych nakrywek na planszy, wyraźnie widzieli powstały wzór, który jest dla nich samokontrolą.

Poza tym nauczyciel, nawet z większej odległości, po ułożeniu nakrywek przez dzieci na swoich tabliczkach, widzi, u kogo zadanie jest dobrze wykonane.

³¹ Wzory wszystkich plansz do pobrania ze strony internetowej http://cen.bydgoszcz.pl/naucz_pocz.html.

			H				S		J
G		<			C				
			3				Z		U
T	8			N		I		D	
	B				4		+		9
6		2					M		F
	L			L	-			7	
					Y		>		R
P	=	E		W					
	5				K		1		A

Tabliczkę nazwałam UNIWERSALNĄ, ponieważ dzieci mogą korzystać z niej zarówno na edukacji matematycznej jak i polonistycznej.

Ich pierwsze zajęcia z tabliczką to zapoznanie się z tym środkiem dydaktycznym. Uczniowie liczą okienka w rzędach i kolumnach, oglądają obrazki – podają ich nazwy, szukają liter, cyfr, znaków matematycznych, figur geometrycznych.

Kolorowymi, przezroczystymi nakrywkami zakrywają okienka, zaproponowane przez nauczyciela lub inne dzieci, np.:

- zakryj rysunek balonu
- zakryj wszystkie litery w trzecim rzędzie od góry
- zakryj wszystkie litery w rzędzie, w którym jest ich najwięcej
- zakryj wszystkie strzałki, policz, ile ich jest
- zakryj...

Te proste polecenia mają przyzwyczaić dzieci do sprawnego posługiwania się nakrywkami, doskonałą też dziecięcą motorykę małą.

Po takim wstępie przychodzi czas na systematyczne ćwiczenia, związane m.in. ze stosunkami przestrzennymi, przeliczaniem, analizą słuchową nazw obrazków, a nawet (w starszych klasach) z porządkowaniem tych nazw wg alfabetu.

STOSUNKI PRZESTRZENNE:

Kolorowe nakrywki dzieci kładą na okienkach:

- między obrazkami: owieczki i klucza
- pod kominem
- z prawej strony ...
- nad ...
- obok ...
- wyżej (niżej) niż ...

Jeśli dziecko słysząc polecenie: „Połóż nakrywkę nad cyfrą jeden”, nie zakryje obrazka fajki, czego spodziewa się nauczyciel, tylko obrazek hamaku, literę M, lub coś innego, co jest nad tą cyfrą, to świetnie, bowiem wszystkie elementy umieszczone w tej kolumnie spełniają podany warunek. Taka sytuacja mobilizuje nauczyciela do precyzyjnego podawania poleceń. Jest to szczególnie ważne wtedy, kiedy po dobrze wykonanym zadaniu, z kolorowych nakrywek dziecku ma się pokazać konkretny wzór.

Na bazie tabliczki proponuję przygotowywanie dla dzieci zagadek typu:

- *Z szóstej kolumny, licząc od lewej strony, wybrałam jedno okienko (np. cyfrę 4,). Które?*

Dzieci odgadują, co to jest, zadając pytania, np.:

Dziecko: *Czy to jest burak?* → Nauczyciel: *Nie, wyżej.*

Dziecko: *Czy to jest litera Y?* → Nauczyciel: *Nie, wyżej.*

Dziecko: *Czy to jest litera C?* → Nauczyciel: *Nie, niżej.*

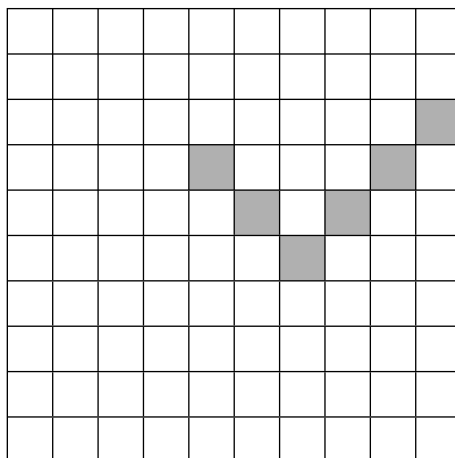
Kontynuują tak długo, aż dziecko, mając zawężone pole obserwacji, trafia na właściwe okienko – cyfrę 4.

ASPEKT PORZĄDKOWY LICZBY

Przy okazji kształtowania pojęcia liczby można z dziećmi wskazywać kolejne rzędy i kolumny, licząc raz od prawej, raz od lewej strony. Kiedy ta umiejętność będzie opanowana, przychodzi czas na dołączenie do zabawy kolorowych nakrywek.

Nauczyciel: *Zakryj nakrywką okienko...*

- *w czwartym rzędzie od góry, piątej kolumnie od lewej*
- *w piątym rzędzie od góry, ósmej kolumnie od lewej*
- *w trzecim rzędzie od góry, dziesiątej kolumnie od lewej*
- *w piątym rzędzie od dołu, siódmej kolumnie od lewej*
- *w szóstym rzędzie od dołu, piątej kolumnie od prawej*
- *w siódmym rzędzie od dołu, drugiej kolumnie od prawej*

Jeśli dzieci dobrze zakrywały kolejne okienka, jako samokontrola powstał im wzór:
Dzieci bardzo lubią, gdy następuje zamiana ról i one podają współrzędne wybranego okienka.

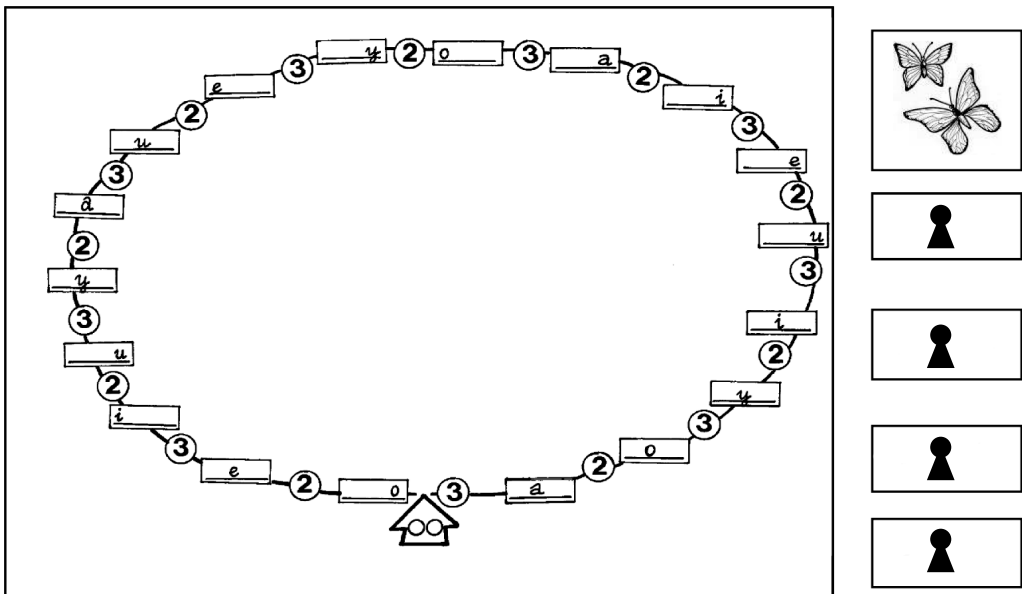
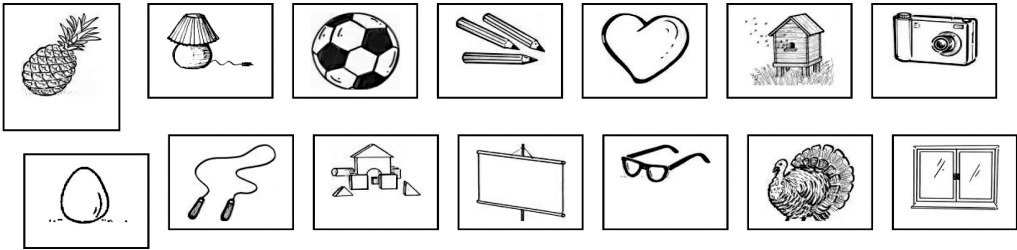
PRZELICZANIE, PORÓWNYWANIE

- *Ile jest rysunków zabawek w pierwszym rzędzie od dołu?*
- *Czego jest więcej w trzecim rzędzie od dołu, liter czy obrazków?*
- *Wskaż, w której kolumnie jest tyle samo cyfr i liter?*
- *Licz kolejno od 1 do 9 i równocześnie wskazuj odpowiednie cyfry na swojej tabliczce. Sprawdźmy, ile zajęło ci to czasu.*
- *Itd...*

Przedstawiłam kilka propozycji matematycznych. Warto jednak pamiętać, że tabliczkę można wykorzystywać również do ćwiczeń analizy i syntezy słuchowej. Obrazki zostały tak dobrane, by można było wśród nich znaleźć nazwy jedno-, dwu-, trzy- i czterosylabowe. Mają one w zdecydowanej większości pisownię zgodną z brzmieniem, łatwo wyłonić w nich kolejne głoski. Na bazie pierwszych głosek, wskazywanych obrazków, można układać nowe słowa, wskazując litery w wybranej kolejności dzieci mogą odczytywać wyrazy itd.

Każdy nauczyciel klas młodszych doskonale wie, jak ważny dla nauki czytania i pisania jest dobrze rozwinięty słuch fonematyczny. Dlatego kolejna moja propozycja, gra planszowa *Gdzie jest głoska – samogłoska?*, związana jest właśnie z doskonaleniem umiejętności rozpoznawania głosek w podawanych słowach.

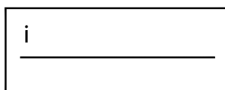
Dzieci parami otrzymują planszę, najlepiej formatu A3, kostkę do gry, po jednym pionku w wybranym kolorze dla każdego gracza i jeden komplet loteryjki z obrazkami.

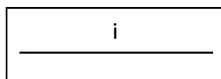
(Na stronie internetowej zamieszczono również wzór loteryjki z innymi obrazkami.)

Plansza jest czarno – biała, by można ją z łatwością powielić. Nie ma żadnych ozdóbek, po to, by nie rozpraszać zbyt wiele uwagi dzieci. Zanim przystąpią one do gry, uważnie oglądają planszę, zwracają uwagę na strzałkę w dolnej części planszy – jest to miejsce, z którego pionki ruszą w drogę po prostokątach i kołach na planszy, np. posuwając się zgodnie ze wskazówkami zegara.

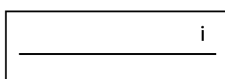
W każdym prostokącie dzieci widzą narysowaną linię, a na niej napisaną literę.
Jeśli gracz zatrzyma się na prostokącie,

to znaczy, że spośród wszystkich obrazków ma wybrać taki, którego nazwa rozpoczyna się głoską „i”. Dziecko sięgnie po jeden obrazek igły lub indyka. Każdy dobrze wskazany, następnie zabrany kartonik to punkt dla gracza.

Jeśli liczba oczek na kostce zaprowadzi zawodnika na prostokąt,

to znaczy, że teraz należy poszukać jednego obrazka, którego nazwa, gdzieś w środku ma „i”. Nie ma znaczenia, na którym miejscu. Może to być walizka, piłka itd.

Natomiast, kiedy gracz trafi na prostokąt, to już bez problemu sam stwierdza, że należy znaleźć jeden obrazek, którego nazwa ma na końcu głoskę „i”, np. walizki, nogi.

Dzieci już wiedzą, co należy zrobić, kiedy ich pionek zatrzyma się na prostokątnym polu. Teraz czas na wyjaśnienia, co należy zrobić, stając pionkiem na kołach. Jeśli gracz trafi na koło, (np. z dwójką), wówczas wśród obrazków szuka takiego, którego nazwa ma dwie sylaby.

Dla udowodnienia, że obrazek został dobrze wybrany, dziecko podaje jego nazwę i wyklaskuje sylaby. Trójka sugeruje trzy sylaby, jedynka jedną itd.

Warto zwrócić uwagę na to, że droga, po której poruszają się pionki jest pętłą. Zachęca to dzieci do przejścia tą drogą dookoła dwa, trzy razy. Mogą one grać tak długo, jak długo zabawa będzie wzbudzać ich zainteresowanie. W praktyce najczęściej nauczyciel reguluje czasem gry.

Podczas wykorzystywania tej gry na zajęciach dzieci nieraz ją modyfikowały. Dokładały kolejne obrazki, wycinając je z różnych czasopism, kartek pocztowych, rysując lub po prostu szukały obrazka spełniającego dany warunek w swoich książkach.³²

³² Oprócz opisanej gry na stronie internetowej zamieszczono dodatkowo wersję rozbudowaną o samogłoski „ą” i „ę”.

Celem opisanej gry jest przede wszystkim doskonalenie słuchu fonematycznego. Planszę można również wykorzystać do rozpoznawania poznanych liter. Przebieg zabawy jest podobny. Zmiana polega na tym, że zamiast loteryjki z obrazkami dzieci mają loteryjkę z wyrazami – każdy napisany inną czcionką. Dziecko szuka wyrazów, które kolejno mają np. literę „i” na początku, gdzieś w środku lub na końcu wyrazu. Zatrzymując się na kołach, postępuje tak, jak w poprzedniej wersji.

Z pewnością, w kontekście przedstawionych propozycji wiele pomysłów nauczycielom jeszcze się zrodzi, sporo rozwiązań zaproponują również dzieci, czego oczywiście życzę.

Scenariusz spotkania z rodzicami pierwszoklasistów

Iwona Fechner-Sędzicka

T e m a t: Nasze dziecko rozpoczyna naukę w szkole – skuteczne sposoby wdrażania do systematycznej pracy i obowiązków ucznia

Cele:

- uświadomienie rodzicom zakresu nowych obowiązków wynikających z podjęcia przez dziecko nauki szkolnej,
- wskazanie skutecznych sposobów pokonywania trudności w adaptacji do nowych, szkolnych warunków.

Przebieg spotkania:

1. Powitanie, zajęcie miejsc przy wspólnym stole.
2. Wprowadzenie do tematu spotkania – propozycja dla nauczyciela (do przeczytania lub opowiedzenia).

Nasze dziecko właśnie rozpoczęło swoją przygodę ze szkołą. Kupiliśmy mu piękny tornister, kolorowe zeszyty, wspaniałe książki i cieszymy się, że nasz maluch z pochłoniętego zabawą, upartego bałaganiarza zamieni się – jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki – w pilnego, odpowiedzialnego ucznia.

Motywujemy go pozytywnie (jesteśmy przecież nowoczesni i doskonale wiemy, jak przygotować go do ciężkiej pracy, która będzie jego udziałem):

✓ „Zobaczysz jak w szkole będzie ciekawie! Poznasz nowych przyjaciół! Będzie cię uczyła bardzo miła pani! Dowiesz się wielu ciekawych rzeczy!”

Dziecko jest z pójścia do szkoły oczywiście bardzo dumne. I choć wszystko wydaje się proste nagle pojawia się niepewność:

✓ „Ono sobie poradzi, ale czy ja sprawdzę się w nowej roli – roli rodzica pierwszoklasisty? Czy będę wiedział/-ła, jak pomóc swojemu dziecku, gdy będzie miało kłopoty? A jak okaże się, że nie radzi sobie z nauką? Czy stać mnie na zmiany w dotychczasowym trybie życia – dojdą przecież nowe obowiązki?”

Czy rodzice często zadają sobie podobne pytania? Zapewne tak, bo trudno jest dziwić się obawom, jakie towarzyszą tak ważnemu wydarzeniu w każdej rodzinie, jakim jest rozpoczęcie przez dziecko nauki w szkole.

3. Ćwiczenia.

Ćwiczenie 1

Nauczyciel rozdaje rodzicom kserokopie tekstu *Radości i rozterki rodziców Ali z Ia, czyli prawdy i mity o życiu pierwszaka* i zachęca do autorefleksji i dyskusji:

- Z którymi wypowiedziami Państwo się zgadzacie? Co zdaniem Państwa nie jest właściwe?

Radości i rozterki rodziców Ali z Ia, czyli prawdy i mity o życiu pierwszaka

Mama: Kochanie, jutro idę z Alą na zakupy. Chcę, aby sama wybrała sobie potrzebne do szkoły przedmioty. Myślę, że wtedy będzie czuła się lepiej.

Tata: Uważam, że zbyt często ulegasz jej zachciankom. Kup rzeczy praktyczne, ciemne, niebrudzące się i trwałe. Nie pytaj dziecka o zdanie – decyduj sama.

Mama: Lekcje może na razie odrabiać w kuchni i tak na początku nie będzie miała nic zadane.

Tata: Wiesz, to chyba nie jest dobry pomysł. Sam pamiętam z dzieciństwa biurko, przy którym przez wiele lat odrabiałem lekcje. Biurko zawsze kojarzyło mi się ze skupieniem i uwagą.

Mama: Myślę, że będziemy musieli systematycznie kontrolować zawartość jej plecaka i zeszytów.

Tata: Po co kontrola? Ala chodzi do szkoły i sama powinna o wszystkim pamiętać.

Mama: Pamiętać to my musimy o uzupełnianiu jej przyborów szkolnych przez cały rok, a nie tylko we wrześniu.

Tata: Po co uzupełniać? Mnie ojciec kupował raz i musiało wystarczyć.

Mama: Od samego początku będziemy musieli gonić ją do czytania, a i pewnie samemu trzeba będzie sięgnąć po jakąś książkę, by dać przykład.

Tata: Czy ty aby nie przesadzasz? Kiedy ja chodziłem do szkoły, ojciec całymi dniami ciężko pracował i nie w głowie było mu czytanie książek.

Mama: No, ale nie powiesz mi, że nie chodził na wywiadówki?

Tata: A po co? I tak wiedział, jakie mam stopnie. Wystarczy, jak pójdziesz dwa razy w roku, na początku i na końcu.

Mama: Teraz w szkołach wywiadówki są często. Podobno nauczyciele wiele ustalają wspólnie z rodzicami.

Tata: Ty chyba nie masz co robić w domu... Gdyby wsłuchać się w to, co mówią nauczyciele, to każdy z nich mówi to samo.

Mama: No, ale ciekawe, jakie metody będzie stosowała wychowawczynie, czy takie jak my?

Tata: A niech sobie uczy jak chce. Ważne, aby nauczyła. Najlepiej innych za dużo nie słuchać, sami najlepiej wiemy, jak wychować córkę.

Ćwiczenie 2

Nauczyciel prezentuje planszę z radami dla rodziców i zachęca do autorefleksji i dyskusji:

- Na ile te rady są zgodne z Państwa oczekiwaniami? Czy zgadzacie się Państwo z wszystkimi punktami?

U w a g a: w przypadku różnicy zdań spokojnie wyjaśnia zasadność takiego, a nie innego wyboru.

DOBRE RADY

- Zakup tornistra i wyprawki szkolnej konsultuj z dzieckiem.
- Wygospodaruj w domu kącik do nauki.
- Systematycznie kontroluj zeszyty dziecka, sprawdzaj, czy odrabia zadania domowe.
- Braki w przyborach uzupełniaj systematycznie, nie czekaj aż nauczyciel Ci o tym przypomni.
- Chcąc zaszczerpić w dziecku miłość do czytania książek posłuż się własnym przykładem.
- Systematycznie uczęszczaj na zebrania i wywiadówki, kontaktuj się z nauczycielem, włącz się w życie klasowe.
- Wymień numery telefonów z kilkoma rodzicami – przydadzą się w przypadku nieobecności dziecka w szkole.
- Zainteresuj się metodami pracy preferowanymi przez nauczyciela – teraz razem wychowujecie dziecko.
- Mów otwarcie o trudnościach wychowawczych i kłopotach z nauką – korzystaj z fachowych porad nauczycieli i innych pracowników szkoły.

Ćwiczenie 3

- Dyskusja *Spróbujmy się nad tym wspólnie zastanowić*. Nauczyciel czyta lub opowiada:

Przygotowaliśmy już dziecko do szkoły: tornister i wyprawka kupione, kącik do nauki czeka. Odprowadzamy naszego malucha do szkoły, a tuż po lekcjach... „Jak było? Co mówiła pani? Masz już nowych kolegów? Z kim siedzisz?” I tak dalej, i tak dalej ... Biedny pierwszak. Sam jeszcze nie zdążył ochłonać, a tu wszyscy żądają dokładnych relacji. A po kilku kolejnych dniach okazuje się, że nasz pierwszak pozagniatał rogi we wszystkich zeszytach, zapomina o lekcjach, nie zjada śniadania, stale coś gubi, myli zeszyty i książki itp. Zaczynamy się irytować i pokrzykiwać... „Ale z ciebie niezdar! Jak wyglądają te zeszyty? Zaraz zgubisz własną głowę! Wszystkie dzieci sobie radzą, a ty?! Jak tak dalej pójdzie, to nie zdasz do II klasy”. Po takich wymówkach jest prawie pewne, że dziecko zacznie bać się szkoły, a już na pewno nie będzie jej lubiło. Jak je przed tym uchronić?

- Prezentacja plakatu *Mamo, Tato proszę będzie mi łatwiej, gdy...*

Mamo, Tato będzie mi łatwiej, gdy...

- obłożysz moje zeszyty i książki w taki sposób, bym zawsze je rozpoznał
- przygotujesz mi podkładkę z tektury, będę z niej korzystał przy pisaniu
- podpiszesz moje zeszyty i książki
- zrobisz mi w zeszytach pionowe kreski, abym nie mylił linijek
- przygotujesz mi kolorową teczkę – będę w niej trzymał wszystkie bloki, bibułki, papier kolorowy
- zostawisz dla mnie starą koszulę taty – przyda się przy malowaniu farbami
- okleisz moje kredki i ołówki kolorowymi paskami folii – będę je rozpoznawał bez trudu
- drugie śniadanie spakujesz mi w pojemnik – to uchroni moje zeszyty przed plamami z masła
- przygotujesz mi dodatkową teczkę – będę w niej trzymał dodatkowe materiały do szkoły
- kupisz mi mały notesik, który wykorzystam do ważnych informacji od pani

4. Zakończenie – podsumowuje nauczyciel.

Pierwsze dni nauki w szkole to trudny okres dla ucznia i rodzica. Pamiętajmy, że pierwszak dopiero poznaje nową rzeczywistość, uczy się nowych obowiązków i ma prawo popełniać wiele błędów. Nie oczekujmy od razu wielkich sukcesów, nie bądźmy nadmiernie wymagający. Przyjmijmy postawę wspierającą. Dzięki temu nasze dziecko będzie szczęśliwe. Szkoła nie będzie budziła w nim lęku, a stanie się środowiskiem wzbudzającym zaufanie i budzącym pozytywne emocje.

V. MAM 6 LAT I CO DALEJ?

Małgorzata Cieszyńska, Jadwiga Sikorska

Wychowanie przedszkolne w naszym kraju ma piękną i długoletnią tradycję. W ostatnich latach zmienił się jednak obraz polskiego przedszkola. Jest to związane z tym, że przedszkole stało się placówką szeroko otwartą na dzieci, ich potrzeby, aspiracje, możliwości twórcze, a także uwzględniającą oczekiwania rodziców. Znajduje to odzwierciedlenie w regulacjach prawnych. I tak na mocy ustawy o systemie oświaty z dnia 19 marca 2009 roku, dzieci 5-letnie objęte są obowiązkowym wychowaniem przedszkolnym od roku szkolnego 2011/2012, natomiast w latach 2009-2011 pięcioletki miały prawo do odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego. Obowiązek szkolny dla sześciolatek przesunięty został na 1 września 2014 r. a w latach szkolnych 2012/2013 i 2013/2014, na wniosek rodziców, naukę w I klasie szkoły podstawowej może rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 6 lat. Dziecko sześciolatnie, które w okresie przejściowym nie rozpocznie spełniania obowiązku szkolnego, kontynuuje przygotowanie przedszkolne, a zadaniem własnym gminy jest zapewnienie do tego warunków. Nauczyciel w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej lub innej formie wychowania przedszkolnego rozwija wiedzę i umiejętności dziecka, uwzględniając jego potrzeby rozwojowe.

Dzieci 6-letnie korzystają z ustawowego prawa do bezpłatnej edukacji przedszkolnej. Czas przeznaczony na realizację podstawy programowej wychowania przedszkolnego nie może być krótszy niż 5 godzin dziennie w przedszkolu lub w oddziale przedszkolnym, funkcjonującym przy szkole podstawowej.

W tych gminach, w których do 2009 roku nie było ani jednego przedszkola zorganizowano inne formy wychowania przedszkolnego, by wyrównać szanse edukacyjne dzieci i dobrze przygotować je do rozpoczęcia nauki w szkole. Tymi innymi formami wychowania przedszkolnego są punkty przedszkolne i zespoły wychowania przedszkolnego. Punkty przedszkolne są czynne od 1 września do 31 sierpnia roku następnego we wszystkie robocze dni tygodnia. Natomiast zespoły wychowania przedszkolnego funkcjonują od 1 września do 31 sierpnia roku następnego w niektóre dni tygodnia. Tygodniowy wymiar godzin zajęć uzależniony jest od liczby dzieci. I tak, jeżeli w grupie jest od 3 do 15 dzieci, to tygodniowy wymiar godzin zajęć wynosi 12. W przypadku grupy liczącej od 16 do 19 dzieci zajęcia odbywają się w wymiarze 16 godzin tygodniowo. Grupa licząca od 20 do 25 dzieci ma 20 godzin zajęć w ciągu tygodnia. W tym czasie musi być zrealizowana podstawa programowa wychowania przedszkolnego.

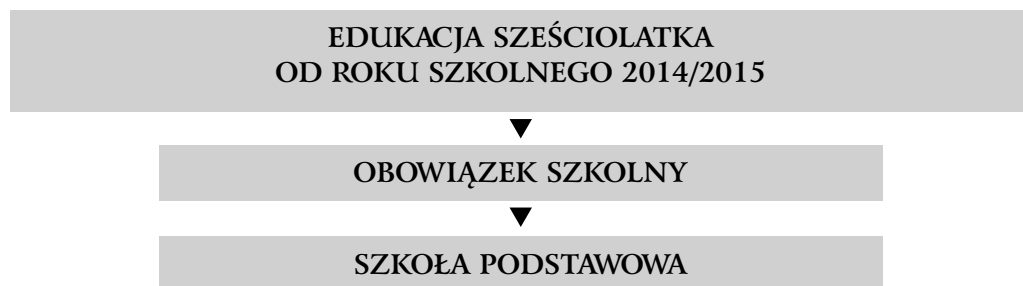
Organizując pracę pedagogiczną w różnych formach wychowania przedszkolnego, a więc w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych, w punktach przedszkolnych i zespołach wychowania przedszkolnego, należy pamiętać o tym, że zgodnie z aktualną podstawą programową należy:

- co najmniej 1/5 czasu przeznaczyć na zabawę,
- najwyżej 1/5 czasu przeznaczyć na zajęcia dydaktyczne,
- co najmniej 1/5 czasu przeznaczyć na ruch i pobyt dzieci na świeżym powietrzu,
- 2/5 czasu przeznaczyć na inne formy pracy wychowawczo-dydaktycznej.³³

W roku szkolnym 2012/2013 i 2013/2014 edukacja dzieci 6-letnich przedstawia się, jak na schemacie.

Od roku szkolnego 2014/2015 wszystkie dzieci sześciolatki będą zobowiązane do realizowania obowiązku szkolnego.

W celu dobrego przygotowania dziecka do rozpoczęcia edukacji szkolnej na-

³³Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17, załącznik 1).

uczyciel zobowiązany jest do przeprowadzenia diagnozy przedszkolnej, by poznać gotowość 6-latka do rozpoczęcia nauki w klasie I. Poza tym właściwe przygotowanie dziecka do nauki w szkole będzie możliwe wtedy, gdy nauczyciel zapozna się z podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych w zakresie I etapu edukacyjnego.

Nauczyciel, realizując podstawę programową wychowania przedszkolnego, może wzbogacać i pogłębiać treści programowe, dostosowując je do potrzeb i możliwości rozwojowych dzieci. Jest to niezwykle ważne, gdyż u dzieci w wieku przedszkolnym, a więc również u 6-latków występują zdolności specjalne, które Howard Gardner³⁴ nazywa inteligencjami wielorakimi.

Autor ten wyróżnia dziewięć inteligencji. Jest to inteligencja lingwistyczna, logiczno-matematyczna, muzyczna, wizualno-przestrzenna, cielesno-kinestetyczna, interpersonalna, intrapersonalna, przyrodnicza, egzystencjalna.

Obserwując dziecko, można określić, jakie zdolności/inteligencje wielorakie /posiada i skutecznie je rozwijać. Będzie to możliwe wtedy, gdy rozszerzy się treści zawarte w podstawie programowej wychowania przedszkolnego. Dzięki temu nauczyciel, jak mówi Małgorzata Suświłło³⁵, będzie odkopywał ukryte talenty i pozwoli dziecku piąć się w górę. Nie dopuści też do wystąpienia nudy, gdyż tak zorganizuje proces wychowawczo-dydaktyczny w przedszkolu, podczas którego doceniane będą pomysły dzieci, ich osobiste zainteresowania oraz sugestie, życzenia i oczekiwania rodziców.

³⁴ H. Gardner, *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce.*, Poznań 2002.

³⁵ M. Suświłło, *Zdolności specjalne dziecka w szkole – „zakopywanie”, czy „mnożenie” talentów.*, w: J. Górniewicz / red. /, *Dylematy współczesnej edukacji.*, Toruń 2007, s. 121-137.

ZAKOŃCZENIE

Dojrzałość szkolna dziecka to osiągnięcie przez dzieci takiego poziomu rozwoju fizycznego, społecznego i psychicznego, który czyni je wrażliwymi i podatnymi na systematyczne nauczanie i wychowywanie w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

STEFAN SZUMAN

Rodzice każdego dziecka sześciolatniego otrzymują informację o jego gotowości do podjęcia nauki w klasie pierwszej. Przygotowują ją nauczyciele dla dzieci, objętych wychowaniem przedszkolnym, na podstawie dokumentacji prowadzonej obserwacji pedagogicznej i diagnozy. Dla rodziców jest to podstawowa wiedza o umiejętnościach ich pociech. Na podstawie tej informacji oraz własnych doświadczeń podejmują oni decyzję o rozpoczęciu, bądź nie, obowiązkowego szkolnego przez sześciolatka.

Kiedy dziecko kontynuuje edukację przedszkolną, nauczyciel rozwija wiedzę i umiejętności sześciolatka, uwzględniając jego możliwości i potrzeby rozwojowe. Ważne jest zadbanie o każdą sferę jego życia, a wszelkie zindywidualizowane działania podejmowane w atmosferze bezpieczeństwa powinny sprzyjać budowaniu przez dziecko pozytywnego obrazu własnej osoby i samoakceptacji. Czas przygotowania do szkoły powinien owocować rozbudzeniem w dziecku ciekawości poznawczej, twórczego myślenia i umiejętnością rozwiązywania problemów. (...) Bycie gotowym do rozpoczęcia nauki w szkole nie oznacza, że dziecko potrafi wszystko to, czego później nauczyłoby się w szkole. Dziecko powinno raczej być gotowe na proces stawiania się uczniem, powinno być przygotowane na przyjęcie nowych sytuacji i zmian, które pojawiają się w jego życiu w momencie pójścia do pierwszej klasy.³⁶

Moment, w którym sześciolatek pierwszy raz idzie do szkoły jest przeżyciem nie tylko dla niego samego, ale również dla jego rodziców. Przekraczając próg szkoły, zaczyna poruszać się w nowej rzeczywistości. Zmienia się przestrzeń fizyczna, sposób nabywania wiedzy i umiejętności, środowisko społeczne. Zmieniają się emocje i dochodzą nowe obowiązki. To dla dziecka sześciolatniego nie lada wyzwanie. Dlatego zgodnie z zalecanymi warunkami i sposobami realizacji podstawy programowej nauka poprzez zabawę jest wpisana w edukację ucznia klasy pierwszej, a czas przeznaczony na naukę, zabawę i odpoczynek musi być regulowany przez nauczyciela prowadzącego zajęcia i dostosowany do potrzeb małych uczniów. Zajęcia realizowane z dziećmi 6-letnimi, zarówno w przedszkolu jak i w szkole, powinny uwzględniać treści, metody oraz formy pracy najlepsze dla danej grupy dzieci.

³⁶ F. Meinders-Lücking, S. Loy, *Czy moje dziecko osiągnęło dojrzałość szkolną?*, Kielce 2009, s. 22–23.

Realizacja zadań związanych z rozpoczynaniem przez sześciolatki edukacji szkolnej wymaga szczególnej delikatności i rozważności – zarówno ze strony samorządów, kadry dyrektorskiej, pedagogów, jak i rodziców. Zagadnienia poruszane w niniejszej publikacji dotyczą właśnie tych najmłodszych dzieci i włączają się w szeroko zakrojoną akcję informacyjną Ministerstwa Edukacji Narodowej i Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, pokazującą różnice pomiędzy edukacją przedszkolną i szkolną dziecka sześciolatka. Nikogo z zainteresowanych nie chcemy przekonywać do posłania dziecka 6-letniego do szkoły, tylko w możliwie pełny sposób pragniemy przekazać informacje na temat zmian, jakie dokonują się w edukacji najmłodszych oraz wskazać przykłady, które mogą być inspiracją czy wskazówką do działań dorosłych, a służyć mają pozytywnemu nastawieniu sześciolatka do szkoły, kiedy się w niej znajdzie lub wsparciu, kiedy tego potrzebuje. Pamiętajmy, że to może okazać się kluczowym momentem w rozwoju jego szkolnej kariery.

BIBLIOGRAFIA

1. Brzezińska A., Burtowy M., *Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej.*, Poznań 1995
2. Dolya G., Veraksa N., *Program wychowania przedszkolnego „Klucz do uczenia się.”*
3. Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B., *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków 2012
4. Kawula S., *Nikłe szanse edukacyjne dzieci i młodzieży z obszarów biedy. Bariery i szanse.*, w: J.Górniewicz(red.), *Dylematy współczesnej edukacji.*, Toruń 2007
5. Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki edukacji wczesnoszkolnej*, Suwałki 2000
6. Kwiatowska M., (red.), *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1988
7. Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1996
8. *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego*, tom I, Warszawa 2008
9. Rau K., Ziętkiewicz E., *Jak aktywizować uczniów?*, Poznań 2000
10. Więckowski R., *Pedagogika wczesnoszkolna*, Warszawa 2007

AKTY PRAWNE

1. Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn: Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.)
2. Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 56, poz. 458)
3. Ustawa z dnia 27 stycznia 2012 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2012 r., poz. 176)
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r., w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624 ze zm.)
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2002 r. Nr 23, poz. 225 ze zm.)
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. (Dz.U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17)
 - Załącznik nr 1 – Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego.
 - Załącznik nr 2 – Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych.
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2010 r. w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych (Dz.U. z 2010 r. Nr 97, poz. 624 z późn. zm.)
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz. U. z 2010 r. Nr 156, poz. 1047)

9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2010 r. Nr 228, poz. 1487 z późn. zm.)
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. z 2010 r. Nr 228, poz. 1490 ze zm.)

WARTO PRZECZYTAĆ

1. Berthet D., *Wprowadzenie do nauki pisania*, Warszawa 2002
2. Bogdanowicz M., *Przygotowanie do nauki pisania*, Gdańsk 2006
3. Burtowy M., *Przygotowanie dzieci w wieku przedszkolnym do nauki czytania i pisania w szkole*, Poznań 1992
4. Diagnostyka przedszkolna, Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2011
5. Dmochowska M., *Zanim dziecko zacznie pisać*, Warszawa 1991
6. Dolya G., *Klucz do uczenia się. Technologia rozwoju dziecka*, 2007
7. Dziamska D., *Edukacja przez ruch. Fale, spirale, jodełki, zygzaki*, 2005
8. Fechner-Sędzicka I., Lachowska E., *Nauczyciele – rodzicom. Spotkania klasowe prowadzone metodą warsztatową w szkole podstawowej*, Toruń 2002
9. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., *Nauczycielska diagnoza gotowości do podjęcia nauki szkolnej*, Kraków 2011
10. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., *Zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla dzieci, które rozpoczynają naukę w szkole*, Warszawa 2009
11. Gruszczyk-Kolczyńska E., (red.), *Wspomaganie rozwoju umysłowego oraz edukacja matematyczna dzieci w ostatnim roku wychowania przedszkolnego i w pierwszym roku szkolnej edukacji*, Warszawa 2009
12. Limont W., Cieślukowska J., Jastrzębska D., (pr. zbior. pod red.), *Zdobni w szkole, czyli o zagrożeniach i możliwościach rozwojowych uczniów zdolnych*, ORE, Warszawa 2012
13. Miesięcznik *Bliżej przedszkola*, 2012
14. Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli. MEN; www.men.gov.pl

STRONY INTERNETOWE

www.men.gov.pl
www.kuratorium.bydgoszcz.uw.gov.pl
www.ore.edu.pl

